

Plan for lesing – Hommersåk skole

Utarbeidet 2015/2016

Innholdsfortegnelse

	1
Plan for lesing – Hommersåk skole	1
Forord	5
Kap.1 Mål for trinnene	6
1.trinn (begynneropplæring)	6
Lokale mål for 1.trinn	8
2.trinn	11
Lokale mål for 2.trinn	13
3.trinn	15
Lokale mål for 3.trinn	17
4.trinn	19
Lokale mål for 4.trinn	21
5.trinn	24
Lokale mål for 5.trinn	26
6.trinn	29
Lokale mål for 6.trinn	31
7.trinn	36
Lokale mål for 7.trinn	38
Kap.3 Læringsstrategier	41
Forord	41
4 prinsipper for innlæring av en ny strategi	42
Begrepskart	43
Bildenotat (Les, tegn og forklar)	44
BISON-overblikk	45
Flerkolonnenotat	46
FOSS	47
Kapitteloversikt	48
Karusell	49
Læresamtalen	50
Les og si noe	51
Les og si noe - Modellsetninger	52
Nøkkelordtekst	53
Parkeringsplassen	54

Prosessnotat	55
Rammenotat	56
Refleksjonsnotat	57
Refleksjonsnotat	58
Selektiv markering	59
Styrkenotat	60
Strukturpuslespill	61
Tankekart -fri assosiasjon	62
Tankekart - strukturert	63
Tokolonnenotat	65
Tokolonnenotat/prosessnotat	66
Venndiagram (Samskjema)	67
VØL-skjema	68
Bruker eleven strategier aktivt?	69
Kap.4 Lesemåter og metoder	70
Generelt om leseopplæring	70
LOGOGRAFISK LESING	70
FONOLOGISK LESING	71
ORTOGRAFISK LESING	71
LESEFLYT	72
STRATEGISK	72
Lesemetoder som kan brukes i undervisningen:	73
Samtale.	73
Syntetiske metoder	73
Analytiske metoder	73
Letelese/lesebestilling.	73
Stillelesing.	73
Smart lesing.	73
Høytlesing.	74
Parlesing.	74
Medlesing:	74
Korlesing/samlesing.	74
Slangelesing.	74
Stafettlesing.	74
Punktlesing:	74

Nærlesing:	74
Opplevelseslesing/fornøyleslesing:	74
Skumlesing/skimming:	74
Veiledet lesing:	74
Høyfrekvente ord:	74
Lesetrim:	75
Repetert lesing:	75
Leseteater/Readers theatre:	75
Reflekterende lesing:	75
Etterlesing:	75
Gjenfortelle:	75
Frilesing:	75
Lesing på skjerm:	75
Kap.5 Kartlegging	76
Oversikt over kartlegginger for trinnene	76
Hvis elever kommer under kritisk grense på kartleggingsprøvene kan du:	77
Kap.6 Generelt om skriveopplæring	78
Skriveutvikling.	78
Skrivestrategier.	79

Forord

Hommersåk skole har utarbeidet en lese- og skriveopplæringsplan fra 1.-7.trinn. Denne planen skal være et arbeidsverktøy for lærerne slik at vi kan oppnå en felles lese- og skriveopplæring på skolen. Samtidig skal en kunne tilpasse opplæringen til den enkelte elev slik at de utvikler et positivt forhold til lesing og skriving. Målet er at elevene skal motiveres til gode lese- og skrivevaner. I kunnskapsløftet er grunnleggende ferdigheter integrert i kompetansemålene (etter 2. 4. og 7. trinn). I norsk forstås grunnleggende ferdigheter som det å kunne lese, uttrykke seg muntlig og skriftlig. Målene i planen er knyttet opp mot målene i læreplanen (LK 06). Planen inneholder i tillegg en oversikt over hvilke tester som til enhver tid skal gjennomføres på de ulike klassetrinn.

Planen er utarbeidet etter ideer fra andre leseplaner, kurs, teori og lærere fra Hommersåk skole.

Kap.1 Mål for trinnene

1.trinn (begynneropplæring)

Når elevene kommer til skolen er det store individuelle forskjeller når det gjelder lese- og skrivekompetanse. Dette medfører at undervisningen må tilpasses den enkeltes nivå. Foreldrene kan være en god støtte for barna sine og må derfor få god og tydelig informasjon om leseopplæringen, forventninger, og gis tips på hvordan de kan hjelpe barna sine. Det er viktig å være ekstra oppmerksom på elever som sliter med lese- og skriveopplæringen slik at en kan iverksette tiltak for dem som trenger det.

Hovedmålet er at man i løpet av året skal utforske tale og skriftspråket så mye som mulig gjennom samtaler, begrepsforklaringer, fortellinger, fellesopplevelser, høytlesing og tekstsaking. Elevene skal bli kjent med både de store og små bokstavene. Flest mulig av elevene skal lese innen utgangen av 1.klasse.

Læringsstrategier	• Tankekart/tegnekart - fri • Bildenotat • BO • Læresamtale
Lesemåter og metoder	• Letelese • Lære 2 bokstaver i uken (høst □ trykkskrift/stavskrift, vår) • Korlese, høytlese • Analytisk tilnærming (LTG/helordsmetoden – ordbildemetoden) • Syntetisk/fonologisk tilnærming (lyd og stavelse) • Logolesing • Høytlesing for seg selv eller bli lest høyt for • Opplevelseslesing
Tema/leseprosjekt	• Norske folkeeventyr • Forfatter (Alf Prøysen) • Leseuke (f.eks. leselystaksjonen) • Lesegledeuke
Kartlegginger	• Nasjonal kartlegging i lesing (UDIR) • Målsjekk (bokstaver og begreper) • Begrepskartlegging • Underveisvurderinger både muntlige og skriftlige • Carlsten (kan brukes før foreldrekonferanser høst/vår) • Elevsamtaler/utviklingssamtaler
Begreper og ordkunnskap	• Språkleker • Snakke om hva som er motsatt/lik betydning • Begrepstrening (systematisk) – kategorisering • Ord til automatisering (vår) • Lage setninger av ord • Snakke om vanskelige/ukjente ord/visualisering • Diktat • Lek • Rim og regler

Lokale mål for 1.trinn

Å kunne lese

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
- Kunne finne ord som rimer - Kunne si hva alle bokstavene heter og hvilken lyd de har - Kunne lytte ut hvilken lyd som kommer først i et ord - Kunne gjenkjenne og lese diftongene - Kunne lytte ut hvilke lyd som kommer midt i et ord - Kunne lytte ut hvilken lyd som kommer sist i et ord - Kunne lytte ut hvor mange lyder det er i et kort ord (eks ku, sol) - Kunne trekke bokstavlyder sammen til ord - Kunne finne de bokstavene som er vokaler og konsonanter i alfabetet	- Nivåtilpassa lesetekster - Leselekser hver dag - Språkleker (Jørgen Frost) - Felleslesing/medlesning - Bokstund - Samlingsstund - Før-mens-etter man leser - Selvvalg - Gjøre praktiske øvelser til en del av innlæringen - Lek - Timeplanfesta leseøkter	- Zeppelin lesebok - Tavleressurs Zeppelin - Nettsider (ABC Gyldendal, Elle Melle, Zeppelin, Cappelens abc-vår, Inger Johanne.net, Spire.no) - Programmer (Leselandet – for enkelt elever) - Lesearkhefte - Safari lesebok - Språkleker (Jørgen Frost) - AKKA - Løko - Aviser/blader - Fagbøker, billedbøker, eventyrbøker (skjønnlitteratur) - Småbøker fra ulike forlag - SMART Board - Bokstavplansjer - Bibliotek - Leselekser hver dag. - Sandefjordskolen

Kunne uttrykke seg skriftlig

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne holde blyanten på en funksjonell måte • Kunne skrive navnet sitt • Kunne finne ut hvor en setning slutter • Kunne telle hvor mange ord det er i en setning • Kunne bruke bokstaver og eksperimentere med ord, i egen håndskrift og på tastatur • Kunne lage enkle tankekart	• Ukas ord • Skrivetrening med fokus på blyantgrep, bokstav- og skriveretning (sporing) • Jobbe med hva som kjennetegner en setning. Finne setninger og lage setninger. • Diktering • Lære å lage enkle tankekart/tegnekart • Tekstskaping gjennom f.eks. forfatterbok eller egne bøker • Begrepskart/tankekart/tegnekart • Selvvalg (hva er dette?) • Lek	• Zeppelin/Safari • Plastelina • Legobokstaver • Forfatterbok • Skrive på PC • Bruke biblioteket • Språkleker • Fagbøker, bildebøker og eventyrbøker • Arne Trageton - digitale verktøy • STL +/Sandefjordskolen (Talende tastatur) • SMART Board • Bokstaver til å øve sporing på • Bokstavhus • Selvvalgsmetoden (se idébank) • Smart Board • www.spire.no • Finskrift

Å kunne uttrykke seg muntlig

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
- Kunne minst 2 regler - Kunne fortelle om noe du har med deg/har gjort foran klassen - Kunne klappe/si hvor mange stavelser det er i et ord - Kunne bruke læresamtale	- Gjenfortelling - Undringssamtaler/ filosofiske samtaler - Lese/fortelle fra egne opplevelser (forfatterstol) - Beskrive bilder - Samlingsstund - Klappe stavelser - Lek	- Zeppelin - Språkleker - Lekegrupper - Ulike spill (Memory, Alias, fantasi fortelling) - Smart Board

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
Kunne benytte begreper som mindre, større, over, under, mellom, bak, foran osv.)	- Språkleker fast - Bruke kroppen til innlæring av begreper (praktiske oppgaver) - Lek	- Språkleker (Jørgen Frost) - Begreper man bør kunne (se vedlegg) - Smart Board - Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4)

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
Kunne kjenne igjen bokstavene på tastaturet og eksperimentere med dem	- Bruke data som en naturlig del av undervisningen - La elevene få bruke Smart Board - Lekeskrive på data - Lek	- Word - Nettressurser som tilhører læreverkene - Smart Board - Sandefjordskolen; talende tastatur

2.trinn

Fokuset på 2. trinn er lesing av små og store bokstaver, og oppstart av sammenhengende skrift. Lesing og skriving skal være inkludert i alle fag, og det skal skrives både for hånd og på tastatur. Nivåene til elevene vil være forskjellige, og det er derfor viktig med kartlegging slik at undervisningen kan tilpasses best mulig. Læreren bør sørge for et språkstimulerende miljø med daglige økter høytlesning og skriftspråklige aktiviteter. Leseleksene skal tilpasses, og elevene bør lese daglig til medelever eller voksne (f.eks. korlesing, parlesing). Det er viktig å bruke biblioteket aktivt. Innlæringen skal være preget av variasjon gjennom både praktiske, muntlige og skriftlige oppgaver. I arbeidet med tekster skal man bruke tid på å gå i dybden gjennom å arbeide med læringsstrategier, finne ord i ord, finne like ord, lete etter ord, lete etter svar i teksten, rettskriving av ord osv.

Hovedmålet er at elevene får sikker bokstavkunnskap gjennom at bokstavene/lydene automatiseres. De skal kunne lese ord og enkle tekster med små og store bokstaver. Elevene kan bruke enkle strategier for leseforståelse og

reflektere over aldersadekvate tekster, og kunne gjennomføre oppgaver på en selvstendig måte.

Læringsstrategier	Repetere: • Tankekart/tegnekart - fri • Bildenotat • BO (bilde overskrift) • Læresamtale Nye læringsstrategier dette skoleåret: • To kolonnenotat/prosessnotat • VENN-diagram • VØL
Lesemåter og metoder	• Korlese, • Høytlese, • Stillelese • Letelese, • Skumlese • Nærlese • Parlese, • Medlese • Opplevelseslesing • Tonefall, innlevelse • Slangelese (i grupper) • Høyfrekvente ord • Analytisk metode (LTG/helordsmetoden, ordbildemetoden) • Syntetisk metode (lyd og stavelse) • Lesetrim med høyfrekvente ord (Gjertrud)
Tema/leseprosjekt	• Tema (eventyr, Torbjørn Egner) • Leseuke f.eks. leselystaksjonen • Lesegledeuke
Kartlegginger	Obligatoriske: • Nasjonal kartlegging • Målsjekk • Underveisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler Valgfrie: • Carlsten (høst) • Aski Raski (lesesvake) • Begrepskartlegging

Begreper og ordkunnskap

- Språkleker
- Begrepstrening (systematisk) - kategorisering
- Lage setninger av ord
- Snakke om vanskelige/ukjente ord (ukas ordkunnskap)
- Visualisering i klasserom
- Diktat (ukas ord)
- Kategorisering - hva gjør ord like
- Høyfrekvente ord (100 liste)

Lokale mål for 2.trinn

Å kunne lese:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lese enkle tekster med sammenheng og forståelse • Kunne lese enkle tekster med flyt • Kunne forstå innholdet i en tekst • Kunne gjenkjenne og lese diftongene • Kunne lese enkelte konsonantforbindelser (spr, str....) • Kunne lese sammensatte språklyder (eks. ng, nk, kj, skj, sj)	• Begrepsinnlæring • Leselekser hver dag • Bokstavinnlæring • Språkleker • Leselekser hver dag • Ca.100 høyfrekvente ord • Diktering • Før-mens-etter lesing • Tegnekart - begrepskart-tankekart • Selvvalg (se idébank) • Stillelesing - lesetime på timeplanen • Lesekurs • Lek	• Bokstavhus • SMART Board • Zeppelin/Safari • Bokstav/ordpuslespill • Nivådelte bøker • Bibliotek • Forfatterbok (forlag) • Tegnebok • AKKA/BAKKA - Les og Løs • Løko • Leseforståelse (svar på spørsmålet i forbindelse med tekst) • Aski Raski • Lesetrim (høyfrekventord hefte - Gjertrud) • Leselekser hver dag • Sandefjordskolen

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne vite når en setning starter og slutter (stor bokstav og punktum).	• Diktering • Tekstskaping gjennom f.eks.	• Zeppelin/Safari • Skrive- og tegnebøker • PC

• Kunne ha sammenheng i innholdet i egen tekst. • Kunne referere fra turer og opplevelser • Kunne stavskriftbokstavens form og skriveretning	forfatterbok eller egne bøker • Bruke data • Stavskrift, sporing av bokstaver • Fokus på riktig skriveretning • Læringsstrategier • Språkleker • Arbeid med tegnsetting • Storyline • Lek	• Stavskriftbok • Språkleker • Aski Raski • Bokstavhus • Smart Board • Finskrift
--	---	---

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne fortelle fra en opplevelse eller hendelse i kronologisk rekkefølge • Kunne fortelle handlingen i en bok • Formidle enkelt fagstoff til medelever	• Undringssamtaler • Opplevelseslesing • Gjenfortelle • Huskeleker som «Mitt skip» og «Kims lek» • Øve på å legge frem noe • Dramatisere • Samlingsstund • Lek	• Språkleker (Jørgen Frost) • Diverse billedbøker - bilder osv. • Fagbøker • Bruke skuespill/dukketeater • Smart Board

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lese og forstå en skjematisk fremstilling som for eksempel ukeplan • Kunne lese instruksjonene i matematikkboken • Kunne lage regnefortelling	• Bruke ukeplanen aktivt. Ukeplanen skal være et arbeidsredskap for elevene også • Dagsprogram • Bruke ulike tabeller • Lage regnefortellinger for hverandre • Lek	• Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) • Tabeller • Holde telling/lage diagram over været og temperaturen • Leseforståelse (f.eks. Gan forlag) • Smart Board

		• Ark til å lage regnefortellinger
--	--	--

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne finne igjen bokstavene på tastaturet • Kunne skrive ord og setninger • Kunne endre skriftstørrelse og type	• Skrive på data • Øve på enkel touch • Bruke pedagogisk programvare • Bruke nettressurser	• Enkle touch-øvelser for å finne bokstavene på tastaturet (masse nettressurser kan brukes moava.no, 10fingre) • PC • Nettressurser til læreverkene. • Smart Board

3.trinn

Høytlesing, diskusjoner og ulike tiltak som stimulerer leselysten bør vektlegges på dette trinnet. Foresatte må få tydelig og god informasjon om viktigheten av å fortsette lesetreningen selv etter at lesekoden er knekt. Elevene beveger seg fra å lære å lese til å lese for å lære. De skal lære å utføre selvstendige arbeid og reflektere over egen innsats. Elevene skal skrive hver dag, for hånd eller på data. Det jobbes videre med å utvikle sammenhengende skrift. Digitale verktøy skal brukes som læringsarena i lese og skriveopplæringen. Elevene skal bli kjent med internett og øve opp evnen til kritisk bruk av kilder. Det bør sørges for rikelig tilgang til ulike bøker.

Hovedmålet på 3.trinn er å sikre automatisering av leseferdighetene (stavelseslesing, lesing av høyfrekvente ord, konsonantforbindelser og sammensatte grafem) gjennom daglige leseøkter på skolen og hjemme. Det er viktig å jobbe systematisk med begrepsforståelsen og arbeide med enkle læringsstrategier som hjelper elevene å tilegne seg innholdet i ulike teksttyper. De fleste elevene skal i løpet av 3.trinn ha utviklet sammenhengende håndskrift.

Læringsstrategier

Repeterer

- Tankekart/tegnekart
- Bildenotat
- Begrepskart
- BO (bilde overskrift)
- Læresamtale
- To kolonnenotat/prosessnotat
- VENN-diagram
- VØL

Nye læringsstrategier dette skoleåret:

- Parkeringplass
- Flerkolonnenotat)
- Tankekart – strukturert
- Begrepskart
- Prosessnotat

Lesemåter og metoder	• Korlese • Høytlese • stille lese • Letelese • Nærlese • Parlese • medlese • Skumlese • Tonefall, innlevelse - Lese med finger under • Opplevelselesing – (Slangelese) • Analytisk metode (LTG/helordsmetoden - ordbildemetoden) • Syntetisk metode - lyd og stavelse • Leseteater
Tema/leseprosjekt	• Leseuker(f.eks. leselystaksjonen) • Tverrfaglig prosjektarbeid/Storyline • småbøker • Forfatter (Astrid Lindgren)
Kartlegginger	• Nasjonal kartlegging • Målsjekk (måloppnåelse) • Undervisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler • Ordkjedetest
Begreper og ordkunnskap	• Språkleker • Begrepstrening (systematisk) • kategorisering • Lage setninger av ord • Snakke om vanskelige/ukjente ord (ukas ordkunnskap) • Visualisering i klasserom • Diktat (øveord) • Kategorisering - hva gjør ord like • Rim og regler • Jobbe med høyfrekvente ord (222)

Lokale mål for 3.trinn

Å kunne lese:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lese enkle tekster høyt med flyt • Kunne lese bøker tilpasset nivået og svare på spørsmål til teksten • Kunne lese høyfrekvente ord Kunne lese ord med f.eks. sj-lyd og kj-lyd riktig	• Leselekser hver dag • Arbeide med repetert lesing • Introdusere VØL • Bruke tankekart, begrepskart, tegnekart • Intensive leseperioder • Veiledet lesing gjennom f.eks. stasjonsundervisning	• Zeppelin, Safari • AKKA/BAKKA, - Les og løs • Småbøker • Elevsamtaler • Undervisvurdering • Jobbe med mål for timen og oppsummering av hver time. Refleksjon; hva

	• Lesekurs • Elevsamtaler med fokus på leseutvikling Timeplanfesta leseøkter • Få lånekort på Riska bibliotek	lærte vi nå, hvorfor lærer vi dette? • Smartboard • Sandefjordskolen
--	---	--

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne skrive sammenhengende stavskrift • Kunne skrive hele setninger og sette punktum og stor bokstav • Kunne omsette tanker, ideer, følelser og kunnskap til egenproduserte tekster Kunne skrive de 100 mest høfrekvente ordene riktig	• Fokuserer på skrift og riktig skriveretning. • Jobbe med setningsoppbygging • Egenvurdering av skriftlige arbeider • Arbeide med enkel grammatikk • Storyline • Arbeid med tegnsetting • Pedagogiske nettsider • Ca.222 høfrekvente ord	• Skrivebøker/tegnebøker • Fagtekster • Zeppelin/Safari • Læringsstrategier • Målsjekk • Smartboard • Finskrift •

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lytte til andre og holde seg til temaet gruppen snakker om • Kunne samarbeide om muntlig fremføring av gruppearbeid • Kunne sette ord på egne følelser og meninger	• Ha samtaler om det man leser/opplever • Dramatisering av lekser, lesestykker osv... • Jobbe med ordkunnskap (parvis)	• Elevsamtaler • Dramatisering (skuespill) • Data • Smartboard

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
------------	------------------	--------------------------------

• Kunne forklare enkle tabeller og statistikk • Kunne ordenstallene og bruke dem i tekst og tale • Kunne beskrive med ord geometriske former og figurer	• Arbeide med ordenstall og lære regler for disse • Arbeide praktisk med geometriske former og figurer for å øve inn begreper • Bruke ukeplanen aktivt for å finne frem i en tabell • Gjøre nivåtilpassede praktiske oppgaver i forhold til arbeid med statistikk Jobbe med innholds-fortegnelse og hvordan man finner frem i en bok	• Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) • Zeppelin/Safari • Leseforståelse (GAN Forlag))))) • Smartboard
---	--	--

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne skrive en enkel tekst i et tekstbehandlingsprogram. • Kunne endre tekst og bilde. • Kunne hente ned bilder og tekst fra internett og lime inn i eget arbeid	• Jobbe med nettvett, • Lære å lime inn bilder fra nettet • Legge lenker på f.eks hjemmesiden som elevene kan bruke • Lærer modellerer bruk • Lære å bruke Itslearning	• Itslearning • Data • Word • Internett • Nettressurser til læreverkene • Smartboard

4.trinn

Vi viderefører mye av det vi jobbet med på 3. trinn. Det bør jobbes daglig med leseøker både på skolen og hjemme. Fagtekster skal brukes aktivt i innlæringen av begreper og ordforråd. Det skal gjennomføres minst ett leseprosjekt. Skolen skal ha god dialog med foreldrene slik at disse vet hvordan de kan hjelpe barnet til å bli en bedre leser. Veiledet lesing er en metode som er godt egnet på dette trinnet til å øke leseforståelsen. Elevene skal føle at de mestrer teksten ved å få tilgang til nivåtilpasset lesetekster. De må derfor få øvelse i å forstå, tolke og reflektere over det de leser. Dette er en forberedelse til nasjonale prøver i 5. klasse.

Hovedmålet på 4.trinn er å lære elevene opp til å bruke noen enkle strategier for å lære det de leser. Elevene skal bruke digitale verktøy som en læringsarena i lese og skriveopplæringen. Det skal fokuseres på å skape gode arbeidsrutiner slik at elevene blir mer selvstendige, for på den måten å bli bedre på å utføre selvstendig arbeid og reflektere over egen innsats.

Læringsstrategier	Repeterere: • Tankekart/tegnekart • Bildenotat • Begrepskart • BO (bilde overskrift) • Læresamtale • To kolonnennotat/prosessnotat • VENN-diagram • VØL-skjema • Flerkolonnennotat • Prosessnotat • Parkeringsplass Nye læringsstrategier dette skoleåret: • Nøkkelord • Les og si noe - modellsetninger • Refleksjonsnotat • Styrkenotat • BISON
Lesemåter og metoder	• Korlese, • høytlese, • stille lese • Letelese • Nærllese • Parlese, • medlesing • Skumlese • Tonefall • innlevelse • Lese med finger under • Opplevelseslesing • Leseteater
Tema/leseprosjekt	• Lese og skrivestimulerende prosjekt, f.eks. «bok i bruk» • Eventyr - o Brødrene Grimm - o H.C Andersen • Lesegledeuke • Leselystaksjon
Kartlegginger	• Nasjonal kartlegging • Målsjekk • Underveisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler • Ordskjedetest • setningsleseprøve
Begreper og ordkunnskap	• Språkleker • Begrepstrening • Lage setninger av ord • Snakke om vanskelige/ukjente ord (ukas ord) • Jobbe med grammatikken i språket (språklige likheter) • Diktat/øveord • Kategorisering

- Visualisering i klasserom
- Jobbe med høyfrekvente ord (444 liste)

Lokale mål for 4.trinn

Å kunne lese:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverker
• Kunne bruke lesestrategier og tekstkunnskap målrettet for å lære • Kunne lese skjønnlitteratur og fagtekster for barn med flyt, sammenheng og forståelse • Kunne lese ord med dobbeltkonsonant riktig • Kunne lese ord med konsontantforbindelser som kj-, skj-, tj-, hv-, sj - riktig	• Leselekser hver dag • Lese for yngre elever • Timeplanfesta leseøkter • Arbeid med FØR-MENS-ETTER lesing • Tiltak for å øke leselyst, f.eks. lesekonkurranser, quiz osv. • Bruke bibliotek aktivt • Nivåtilpassa bøker • Veiledet lesing • Lesekurs • Læringsstrategier (tankekart, vøl, lær deg å lære, kommode-modellen ...) • Leseperioder/tema • Ca.444 høyfrekvente ord • Trene på skjermlesing	• Ulike læringsstrategier • Zeppelin/Safari • Akka/bakka/bonka/rakka • Les og Løs • Nivåtilpassa bøker • Leseforståelse (Gan forlag++) • Fagbøker i NASA og KRLE • Elevsamtaler • Kartleggingsprøver • Smart Board • Digitale ordlister på Smart Board (elevene søker selv opp vanskelige ord) • Bruke nettressurser • Lesetrim (høyfrekvente ord – Gjertrud) • Sandefjordskolen

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverker
• Kunne skrive med sammenhengende og funksjonell håndskrift • Kunne skrive små tekster som innholdsmessig "henger sammen" • Kunne bruke punktum og stor bokstav riktig • Kunne ordne tekster med overskrift, innledning og avslutning	• Forfatterbok • Skrive på PC • Arbeid med rettskriving • Sammenhengende håndskrift • Skrivekurs • Arbeid med tegnsetting • Diktat • Skrive i Itslearning • Ca.444 høyfrekvente ord • Leselogg/ bokomtale • Regelbok i grammatikk	• Zeppelin/safari • Tuba Luba (har mye på rettskriving) • Lær deg å lære • PC • Smart Board • Nettressurser • Les og Løs • Akka, bakke, bonka, rakka • Lesetrim (høyfrekvente ord – Gjertrud) • Bruke retteprogram • Finskrift

• Kunne skrive fortellinger, dikt, brev og faktatekster • Kunne dobbeltkonsonant • Kunne skrive de vanligste norske ordene riktig		•
---	--	---

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne gi og ta imot beskjeder • Kunne uttrykke seg kort og presist • Kunne lese/presentere en tekst med innlevelse	• Fokus på hvordan vi bruker stemmen • Tale - foredrag (fremføre for andre) • Drama • Bokomtale	• Zeppelin/Safari • Bilder • Fagbøker • Egenproduserte tekster og prosjekt • Smart Board

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne matematiske begreper som addisjon, subtraksjon, multiplikasjon og divisjon • Kunne lese en regnefortelling, drøfte/løse problemer • Kunne hente opplysninger fra en tabell slik som tv-guide, busstabell, resultatliste osv.	• Lage regnefortellinger • Jobbe med ferdige regnefortellinger (læringsstrategi) • Prosessnotat • Gjøre forsøk og forklare • Arbeide praktisk med matematiske begreper gjennom f.eks. ta tiden på hverandre, lage mat, osv. • Preposisjoner (på, under, over, inni, bak, foran, osv.) • Beskrive tegninger • Beskrive geometriske figurer • Bruke aviser og blader	• Regnefortellinger • Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) • Zeppelin/Safari • Les og Løs

	• Bruke tabeller som finnes i samfunnet rundt oss	
--	---	--

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne bruke tekstbehandling til kortere tekster. • Kunne søke etter informasjon på internett • Kunne logge inn og ta en prøve på Itslearning • Kunne skrive en kort tekst på Itslearning • Kunne noen enkle regler for bruk av PC • Kunne gjennomføre en digital prøve slik som de nasjonale prøvene på 5.trinn	• Word, power point • Skrive på Itslearning, prøveverktøyet • Lære PC begreper - Når man bruker PC på f.eks SMART Board, beskriv alltid hva man gjør (skrivebord, ikon, nettadresse, lenker, meny...) • Skrive fortellinger i Word • Arbeide med tastaturet • Digitale ordlister • Søke på nettet • Hente tekst og bilder fra nettet • Bruke de nasjonale prøvene som ligger tilgjengelig på nettet	• Office • Itslearning • SMART Board • Touchmetoden • Nettressurser • Nettvett

5.trinn

Mange elever er nå gode lesere med et rikt ordforråd, men noen elever strever og trenger hjelp. Dette kan skyldes manglende avkodingsferdigheter, språkforståelse og manglende strategikunnskaper. Alle elever trenger å lære hvordan man arbeider systematisk med en fagtekst. Det er viktig å modellere og forklare for elevene hvordan de skal lese en tekst ved hjelp av «før, under og etter» - lesestrategier. De må få anledning til å prøve ut nye arbeidsformer når de arbeider med tekster både i norsk og i andre fag. Når de har blitt kjent med

ulike måter å arbeide på, må de oppmuntres til å benytte den metoden som til enhver tid passer best for dem og det aktuelle lærestoffet.

Hovedmålet på 5.trinn er at man skal jobbe aktivt med fagtekster i alle fag.

Elevene skal utvikle sine grammatiske og ortografiske ferdigheter. Elevene skal trene på å gi gode tilbakemeldinger/vurderinger både på eget og andres arbeid.

Læringsstrategier	Repeterere: • Tankekart/tegnekart • Bildenotat • Begrepskart • BO (bilde overskrift) • Læresamtale • To kolonnenotat/prosessnotat • VENN-diagram • VØL • Flerkolonnenotat • Parkeringplass • Prosessnotat • Nøkkelord • Les og si noe - modellsetninger • Refleksjonsnotat • Styrkenotat • BISON Nye læringsstrategier dette skoleåret: • Karusell • FOSS • Rammenotat • Selektiv markering • Strukturpuslespill
Lesemåter og metoder	• Høytlese • Stillelese • Letelese • Nærlese

	• Parlese • Medlesning • Skumlese • Tonefall • Innlevelse • Opplevelseslesing • Slangelese • Repetert lesing
Tema/leseprosjekt	• Lese- og skrivestimulerende prosjekt (f.eks. lage egne lesebøker, lese og lage tegneserier) • Lesegledeuke (valgfritt) • Leselystaksjon (valgfritt) • Forfatter (Roald Dahl) • Nivåtilpassede bøker
Kartlegginger	• Nasjonale prøver i norsk, matematikk og engelsk for 5.trinn • Helårsprøve i norsk • Helårsprøve i engelsk • Målsjekk • Underveisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler • Ord kjedetest • Setningsleseprøve • Carlsten (frivillig)
Begreper og ordkunnskap	• Øveord/øvesetninger • Snakke om vanskelige/ukjente ord (fremmedord) - Bruke ordbok • Grammatikk • Arbeide med ordklasser • Synonymer - Antonymer • Kategorisere ord (strukturpuslespill) • Leseforståelse • Jobbe med høyfrekvente ord (500 liste)

Lokale mål for 5.trinn

Å kunne lese: aktiv modellering og bruk av læringsstrategiene i alle fag

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Ha førforståelse -Hva vet du fra før?	• Leselekser hver dag • Ulike lese måter • Spill f.eks. Huskesnu	• Leseforståelsesbøker som Leseforståelse A, B, C (Gan Forlag),

• Kunne bruke tankekart • Kunne bruke nøkkelord • Kunne bruke VØL-skjema • Kunne skumlesningsteknikk og nærlesing • STOPP OPP! Tenk! Hva leste du nå? • Mengdelesning for å utvikle lesehastigheten: Høytlesning, stillelesning, korlesning, slangelesning	• Trene på skjermlesing • Lese for yngre elever • Innlæring av læringsstrategiene for 5.trinn • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag • Bibliotek • Lesestimulerende prosjekter • Arbeid med å lese fagtekster i alle fag • Lesetrim (høyfrekvente ord) • Leseperioder (lesegledeuke) • Lese ulike sjangre som bruksanvisninger, oppskrifter, tabeller, sammensatte tekster, fagtekster, intervju, reportasje, biografi, fortellinger • Leselogg - bokomtale-bokanmeldelse • Spille inn det man leser • Levere leselekse på Itslearning • Intensive lesekurs • Systematisk og mye lesing av tekst tilpasset nivå (mengdelesing) • Veiledet lesing • Erfare nytten av ulike lesemaåter • Lese nyheter og aviser	Akka-serien, Les og Løs, Snipp snapp snute m.m. • Zeppelin/Safari • Fagbøker, skjønnlitteratur • Elevsamtaler • Kartleggingsprøver • Smart Board • Bruke nettressurser tilgjengelig • Nasjonale prøver • Nivåinndelte bøker • Målsjekk • Sandefjordskolen • Spill f.eks. Huskesnu
---	---	--

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne ordklasser; verb, substantiv, adjektiv, preposisjoner • Kunne skrive egne fortellinger • Kunne variere språket når man skriver • Kunne skrive med leselig håndskrift • Kunne sj-lyd (eks. skj/sj/ski/sky)	• Arbeide med rettskriving • Intensive perioder med fokus på rettskriving og ortografi (tegnsetting) • Prosessorientert skiving • Prosjektarbeid • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag. • Leselogg/bokanmeldelse /bokomtale • Øveord/øvesetninger • Diktat	• Diverse rettskrivings-materiell som - o Rettskrivingsregler (www.korrekturavdelingen.no) - o Sandefjordskolen - o www.skriveskolen.no • Egenvurdering • Kartlegginger • Spill som løko og scrabble • Målsjekker

• Kunne v-lyd • Kunne å-lyd • Kunne bruke dobbel konsonant	• Spill (huskesnu) • Lære tekstorganisering • Penskrift/innføring • Lage regelbok i grammatikk	• Smartboard • Finskrift •
--	---	---

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne presentere egenproduserte tekster • Kunne delta i samtaler • Kunne motta og gi respons	• Fokus på ord og begreper; synonymer, kategorisering, begrepskart • Bruke film, lyd, bilder osv. til grunnlag for samtaler • Egenvurdering • Vurdere andre (hva er konstruktive tilbakemeldinger?) • Spille inn det man leser/sier • Dramatisering • Samtale og refleksjon rundt tekster, opplevelse osv.	• Fremføringer av eget arbeid • Film • Lydbøker • Nettressurser • Egenvurdering • Elevsamtaler • Målsjekker • Smart Board

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lese diagram/tabeller • Vite hva vanlige symboler man bruker betyr (eks. %, §, ©, @, :, !, ?, =, ;, &....)	• Bruke aviser, blader osv. • Jobbe med symboler i språket vårt • Lage setninger der man bruker symboler. • Bruke diagram/tabeller som utgangspunkt for samtaler	• PC • Internett • Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) • Zeppelin/Safari • Leseforståelse • Aviser, blader osv... • Målsjekker

- Smart Board

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne hente informasjon fra nettsider • Kunne bruke pedagogiske programvare for å øve faglige ferdigheter • Skrive tekster med tekstbehandling • Kunne lage en tegneserie ved bruk av f.eks. datamaskin/internett • Kunne legge inn en tekst og jobbe videre på den på Itslearning	• Word, power point, excell • Skrive på Itslearning, • Arbeide videre på en fil. • Lovere lekse på Itslearning • Lære PC begreper - Når man bruker PC på f.eks. SMART Board, beskriv alltid hva man gjør (skrivebord, ikon, nettside, lenker, meny...) • Skrive fortellinger i word • Lage fortellinger gjennom bruk av f.eks. Photostory ,(Windows Movie Maker) og Creaza • Arbeide med tastaturet • Bruke digitale ordlister • Søke på nettet (søketips) • Hente tekst og bilder fra nettet • Skjermlesing • Nettvett	• Office (onedrive) • Itslearning • Creaza - tegneserie • Touchkurs (nettressurs) • Nettressurser • Målsjekker • Smartboard

6.trinn

På dette trinnet gjelder det å holde motivasjonen for lesing og skriving oppe. Elevene skal bli fortrolige med hvordan de best kan tilegne seg kunnskap. Dette betyr at lærer må ha god kommunikasjon med elevene og gi konstruktive fremover meldinger på hvordan det bør jobbes for å nå nye/høyere mål.

Hovedmålet på 6.trinn er å få elever aktive i sin egen læringsprosess. Dette skal skapes gjennom klare mål og elevene skal kjenne til kriteriene for måloppnåelse. Elevene skal gjennom lesestimuleringstiltak og systematisk jobbing med nivåtilpassede tekster, vise leselyst og skriveglede, og finne læringsstrategier som passer dem. De skal erverve seg handlingskompetanse i å tilnærme seg en tekst på – ut i fra tekstens innhold, oppbygging og formålet. Elevene skal få trening i å vurdere egne tekster og gi begrunnet respons til andres tekster med hensyn til formål og form.

Læringsstrategier

Repetere

- Tankekart/tegnekart
- Bildenotat
- Begrepskart
- Gjenfortelling/sammendrag (ta vekk?)
- BO (bilde overskrift) (ta vekk)
- Læresamtale
- To kolonnenotat/prosessnotat
- VENN-diagram

	• VØL • Flerkolonnennotat • Parkeringsplass • Prosessnotat • Nøkkelord (?) • Les og si noe - modellsetninger • Refleksjonsnotat • Styrkenotat • BISON • Karusell • FOSS • Rammenotat • Selektiv markering • Strukturpuslespill Nye læringsstrategier dette skoleåret: • Les og si noe • Nøkkelordtekst • Tokolonnennotat • VØSL • Kapitteloversikt
Lesemåter og metoder	• Høytlese • Stillelese • Letelese • Parlese • Medlese • Skumlese • Nærlese • Tonefall • Innlevelse • Opplevelseslesing • Slangelese • Repetert lesing
Tema/leseprosjekt	• Lese- og skrivestimulerende prosjekt. f.eks. "Fantasy" ◦ Valgfri forfatter • Lesegledeuke (valgfritt) • Leselystaksjon (valgfritt) • Prosessorientert skriving (valgfritt) • Nivåtilpassede bøker • Avis i skolen (lage skoleavis)
Kartlegginger	• Halvårsprøve i norsk • Helårsprøve i norsk • Halvårsprøve i engelsk • Helårsprøve i engelsk • Målsjekk • Underveisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler • Ord kjedetest

Begreper og ordkunnskap

- Setningsleseprøve
- Carlsten (frivillig)
- Øveord/øvesetninger
- Snakke om vanskelige/ukjente ord (fremmedord) - Bruke ordbok
- Grammatikk
- Synonymer - Antonymer
- Arbeide med ordklasser
- Kategorisere ord (strukturpuslespill)
- Leseforståelse

Lokale mål for 6.trinn

Å kunne lese:

Lokale mål

Ideer til tiltak

Verktøy, materiell og læreverk

• Kunne bruke varierte lesestrategier for å lese ulike typer tekst i ulikt tempo • Kunne være bevisst på hvilke læringsstrategier en liker og bruker disse. • Kunne lese lengre tekster • Kunne lese og følge en skriftlig instruksjon. • Kjenne til noen vanlige ordtak og forstå betydningen av disse • Kunne finne språklige virkemidler i en tekst (humor, ironi, kontraster, sammenlikninger, symboler og språklige bilder)	• Leselekser hver dag • Læresamtale/litterær samtale • Mål og måloppnåelse • Finne læringsstrategier som passer eleven godt • Ulike lesemåter • Bibliotek • Prosjektarbeid • Arbeid med fagtekster • Lese ulike sjangre • Leselogg - bokanmeldelse • Intensive lesekurs • Systematisk og mye lesing av tekst tilpasset nivå • Veiledet lesing - repetert lesing • Lesestimulerende tiltak: lesetimer på timeplanen, lesekonkurranser og intensive leseperioder • Skanning av tekst (lete etter bestemte opplysninger) • Arbeide med metaforer og andre språklige virkemidler i språket • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag. • Jobbe med ordtak og språklige virkemidler som kontraster • Skjermlesing	• Leseforståelsesbøker som Leseforståelse A, B, C (Gan Forlag), Akka-serien, Les og Løs, Snipp snapp snute m.m. • Zeppelin/Safari • Fagbøker, skjønnlitteratur • Elevsamtaler • Kartleggingsprøver • Smartboard • Bruke nettressurser tilgjengelig • Nivåinndelte bøker • Målsjekk • Sandefjordskolen • Spill f.eks Huskesnu • Lesekurs
---	---	--

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne presentere egne leseerfaringer fra skjønnlitteratur • Kunne mestre tegnsetting og bruk av ulike setningskonstruksjoner • Kunne skrive egne tekster/fortellinger med konflikt eller spenningstopp • Kunne gjenkjenne ordklassene substantiv, verb, adjektiv, adverb, preposisjoner, interjeksjoner og pronomen • Kunne bøye et verb i flere tider. • Kunne enkel setningsanalyse (subjekt, verbal og objekt) • Kunne bruke språklige virkemidler i skaping av egen tekst (humor, ironi, kontraster, sammenlikninger, symboler og språklige bilder)	• Bokanmeldelse/leselogg • Skrive fortellinger: Innledning – Hoveddel – Avslutning - Respons • Arbeide med rettskriving • Intensive perioder med fokus på rettskriving og ortografi (tegnsetting) • Prosessorientert skriving • Prosjektarbeid • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag. • Få kunnskap om tekstorganisering • Arbeide med ordklasser • Skrive fakta i skjema • Lage regelbok i rettskriving	• Diverse rettskrivings-materiell som - o Rettskrivingsregler (www.korrekturavdeling.no) - o Sandefjordskolen - o www.skriveskolen.no - o www.norsksidene.no • Egenvurdering • Kartlegginger • Spill som løko og scrabble • Målsjekker • Smart Board • Innleveringer • Målsjekk • Zeppelin/Safari • Utvikling-/elevsamtaler • Skrivebøker • Finskrift

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverker
- Kunne lytte til andre, uttrykke og grunngi egne standpunkter og vise respekt for andres (gi respons) - Kunne vurdere tekster - Kunne presentere et fagstoff muntlig med mottaker - Kunne finne språklige særtrekk i sitt eget miljø og sammenlikne med noen andre dialekter - Kunne opptre i ulike språkroller gjennom rollespill, drama og intervju	- Fokus på ord og begreper; synonymer, kategorisering, begrepskart - Bruke film, lyd, bilder osv. til grunnlag for samtaler - Vurdere seg selv og andre - Lydinnspeiling - Dramatisering/rollespill - Prosjektarbeid - Samtale og refleksjon rundt tekster, opplevelse osv. - Lytte til ulike dialekter og hente inn ord fra lokalmiljøet - Intervju	- Fremføringer av eget arbeid - Film - Lydbøker - Nettressurser - Egenvurdering - Elevsamtaler - Målsjekker - Smart Board - Faglitteratur/Skjønnlitteratur - Lyd (dialekter)

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverker
- Kunne trekke ut viktige elementer for å løse tekstoppgaver - Kunne trekke ut informasjon fra tabeller, grafer osv. - Kunne kjenne igjen og bruke en del vanlige symboler i språket vårt	- Jobbe med regnefortellinger (hva slags informasjon får vi, hva trenger vi for å løse oppgaven, prosessnotat) - Bruke tabeller og grafer til å finne informasjon - Jobbe med tegnssetting og symbolbruk	- PC - Internett - Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) - Zeppelin/Safari - Leseforståelse - Aviser, blader osv. - Målsjekker - Smart Board - Nettressurser

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne bruke bibliotek og digitale informasjons-kanaler på en målrettet måte • Kunne bearbeide digitale tekster og drøfte virkningene • Kunne bruke digitale skriveverktøy i skriveprosesser (f.eks word, excel og powerpoint) • Kunne lage sammensatte tekster med bilder og lyd • Kunne levere lekser på Itslearning og lese vurdering fra lærer	• Bruke biblioteket, søke etter bøker • Arbeid med skjermlesing • Jobbe med tekster på nettet • Bruke nyheter på nett som innfallskanal til diskusjoner • Powerpoint, Photostory eller lignende til å lage sammensatte tekster • Leverer lekser på Itslearning • Ta en prøve på Itslearning • Øve touch-metode • Jobbe med Word, Powerpoint og Excell (lære bruksområder)	• Nettressurser • PC • Itslearning • Smart Board • Målsjekker • Zeppelin/Safari • Touchkurs • Office

7.trinn

På syvende trinn skal man sikre automatisering av leseferdighetene gjennom daglige leseøkter på skolen og hjemme. Det er viktig å skape gode arbeidsvaner og forberede elevene på overgangen til karakterer på ungdomskolen. Man skal bruke høytlesing som grunnlag for litterære samtaler og gjennomføre minst et lesestimulerende (leseprosjekt) tiltak i løpet av året. Elevene må føle motivasjon i møte med stadig vanskeligere tekster. Elevene skal få prøve seg på rollespill og drama minst en gang i halvåret.

Hovedmålet på 7.trinn er at eleven skal styrkes i muntlig fremføring av arbeid, egenprodusert eller i gruppe. Elevene skal bli vant til å forholde seg til vurderinger og kriterier. På dette trinnet skal elevene og foresatte bevisstgjøres i betydningen av deres innstilling til skolearbeidet. Elevene skal

bli gode brukere av internett og informasjonsinnhenting og utvikle evnen til kritisk vurdering og bruk av kilder. It`s learning skal brukes til innlevering av prosjektarbeid og lekser.

Læringsstrategier

- Tankekart/tegnekart
- Bildenotat
- Begrepskart
- Gjenfortelling/sammendrag (ta vekk?)
- BO (bilde overskrift) (ta vekk)
- Læresamtale
- To kolonnenotat/prosessnotat
- VENN-diagram
- VØL
- Flerkolonnenotat
- Parkeringplass
- Prosessnotat
- Nøkkelord (?)
- Les og si noe - modellsetninger
- Refleksjonsnotat
- Styrkenotat
- BISON
- Karusell
- FOSS
- Rammenotat
- Selektiv markering
- Strukturpuslespill
- Les og si noe
- Nøkkelordtekst
- Tokolonnenotat
- VØSL
- Kapitteloversikt

Lesemåter og metoder

- Høytlese
- Stillelese
- Letelese
- Parlese
- Medlese
- Skumlese
- Nærlese

	• Tonefall • Innlevelse • Opplevelseslesing • Slangelese • Repetert lesing
Tema/leseprosjekt	• Lese- og skrivestimulerende prosjekt, f.eks. "Film" • Drama/rollespill • Leselystaksjon • Felleslesing (felles bok) • Prosjektoppgave
Kartlegginger	• Halvårsprøve i norsk • Helårsprøve i norsk • Halvårsprøve i engelsk • Helårsprøve i engelsk • Målsjekk • Underveisvurderinger og egenvurderinger • Elevsamtaler/utviklingssamtaler • Ord kjedetest • Setningsleseprøve • Carlsten (frivillig)
Begreper og ordkunnskap	• Øveord/øvesetninger • Snakke om vanskelige/ukjente ord (fremmedord) - Bruke ordbok • Grammatikk • Synonymer - Antonymer • Arbeide med ordklasser • Kategorisere ord (strukturpuslespill) • Leseforståelse

Lokale mål for 7.trinn

Å kunne lese:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne bruke varierte lesestrategier for å lese ulike typer tekst i ulikt tempo • Kunne lese lengre skjønnlitterære tekster, barnelitteratur og sakprosa tekster • Kunne uttrykke forståelse for det man leser og leseopplevelsene	• Leselekser hver dag • Mål og måloppnåelse • Bruk av selvvalgte læringsstrategier • Bruke varierte lesestrategier etter formålet med lesingen (slangelesing, korlesing, letelesing, skumlesing, nærlesing...) • Bibliotek	• Leseforståelsesbøker som Leseforståelse A,B,C (Gan Forlag), Akka-serien, Les og Løs, Snipp snapp snute m.m. • Zeppelin/Safari • Kopier til arbeid med læringsstrategier • Fagbøker/Skjønnlitteratur • Utvikling-/Elevsamtaler • Kartleggingsprøver

• Uttrykke egne opplevelser og begrunne egne synspunkter på leste tekster	• Prosjektarbeid • Arbeid med fagtekster • Lese ulike sjangre • Leselogg - bokanmeldelse • Intensive lesekurs • Intensive leseperioder • Systematisk og mye lesing av tekst tilpasset nivå • Veiledet lesing - repetert lesing • Lesetimer på timeplanen • Lesekonurranser • Arbeide med metaforer i språket • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag	• Smart Board • Nettressurser • Småbøker • Målsjekker
---	---	--

Å kunne uttrykke seg skriftlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne referere og oppsummere tekster • Kunne vurdere sterke og svake sider ved egne og andres tekster • Kunne mestre de viktigste rettskrivings-reglene • Kunne mestre tegnsetting og bruk av ulike setningskonstruksjoner • Kunne bruke et variert ordforråd • Kunne bruke estetiske virkemidler i egen tekstproduksjon • Kunne skrive ulike sakprosaetekster • Kunne plassere ord i ordklasser. (Substantiv, verb, pronomen,	• Bokanmeldelse/leselogg • Skrive fortellinger: Hvordan begynne-hva skal skje-slutten-respons • Arbeide med rettskriving • Intensive perioder med fokus på rettskriving og ortografi (tegnsetting) • Prosessorientert skriving • Prosjektarbeid • Aktiv modellering og bruk av læringsstrategier i alle fag. • Få kunnskap om tekstorganisering • Arbeide med ordklasser	• Fremføringer • Innleveringer • Målsjekker • Zeppelin/Safari • PC • Nettressurser • Spill som Scrabble, Løko. • Egenvurdering • Utvikling-/elevsamtaler • Skrivebøker • Finskrift • Smart Board

preposisjon, konjunksjon, subjunksjon, interjeksjon, adjektiv, adverb og determinativ) • Kunne lage enkle kildehenvisninger	• Rettskrivingskurs for svake lesere.	
--	---	--

Å kunne uttrykke seg muntlig:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne presentere et fagstoff muntlig med mottakerbevissthet • Kunne opptre i ulike språkroller gjennom for eksempel drama, debatt, rollespill og intervju • Kunne gi en begrunnet vurdering av andres muntlige fremføringer • Kunne drøfte og vurdere skjønnlitterære tekster med utgangspunkt i egne opplevelser og med forståelse for språk og innhold	• Samtale om ord, ordklasser, begreper, og kategorier • Bruke kontraster i språket: Ironi, sarkasme og humor • Bruke film, lyd, bilder osv. til grunnlag for samtaler • Vurdere seg selv og andre • Lydinnspeiling • Dramatisering/rollespill • Prosjektarbeid • Samtale og refleksjon rundt tekster, opplevelser osv. • Lytte til ulike dialekter og hente inn ord fra lokalmiljøet • Intervju	• Zeppelin/Safari • Elevsamtaler • Målsjekker • Film, bilder osv. • Faglitteratur • Smart Board

Å kunne regne:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne trekke ut viktige elementer for å løse en tekstoppgave • Kunne bruke tabeller og grafer for å finne informasjon	• Jobbe med regnefortellinger. Hva slags informasjon får vi, hva trenger vi for å løse oppgaven? (Bruk av læringsstrategien prosessnotat) • Bruke tabeller og grafer til å finne informasjon	• Matematikkverk (Multi, Russisk matematikk 1-4) • Zeppelin/Safari • Leseforståelse A,B,C (Gan Forlag) • Nettressurser • Smart Board

	• Jobbe med tegnsetting og symbolbruk	
--	---	--

Å kunne bruke digitale verktøy:

Lokale mål	Ideer til tiltak	Verktøy, materiell og læreverk
• Kunne lagre og levere dokumenter på Itslearning • Kunne lage sammensatte tekster med bilder, utsmykninger og varierte skrifttyper til en større helhet, manuelt og ved hjelp av digitale verktøy • Kunne bearbeide digitale tekster/nettsider og drøfte virkningene	• Bruke Itslearning til innlevering av lekser • Bruke Windows Movie Maker til å lage Photostory • Bruke Powerpoint (være nøye med at man ikke bare klipper og limer inn) • Bruke nettsteder som vg til å snakke om nyheter og drøfte disse (gjør en nyhet daglig) • Bruke nettressurser til å jobbe med emner som kildekritikk, opphavsrett, nettvett osv	• Nettressurser • PC • Itslearning • Smart Board • Zeppelin

Kap.3 Læringsstrategier

Forord

Dette heftet er ment til inspirasjon og som et oppslagsverk for læringsstrategier vi presenterer i kurset. Grunntanken er at vi vil hjelpe lærerne til å bli bevisste på og legge til rette for arbeidsmåter som stimulerer utvikling av elevenes metakognitive ferdigheter:

Elever som er bevisste sin egen tenking, læring og lesing, og som konstant reflekterer over dette og justerer adferden deretter.

For hver strategi har vi prøvd å markere hvilket viktig område strategien trener (se figuren under), og hvor i leseprosessen (før-under-etter) den vil passe. Gjeldende områder i leseprosessen (før-under-etter), vil være uthevet. Den kreative lærer vil helt sikkert se at strategiene også kan brukes på andre måter.

Modell etter CRISS

Utvikling tar tid, og læreren som motivator (hvorfor gjør vi dette) og modell (vise om og om igjen hvordan strategiene brukes) er svært viktig.

4 prinsipper for innlæring av en ny strategi

1. Introduksjon

- Læreren motiverer og forklarer hensikten med dette. Referer gjerne til hjernens funksjon og læring.

2. Modellering

- Læreren viser.
- Elevene "hermer".

3. Veiledet arbeid

- Ha fokus på at elevene "får til" å ta i bruk strategien.
- Vis gjerne gode elev eksempeler i plenum.

4. Selvstendig arbeid

- Elevene bruker strategien i læringsarbeidet sitt, f. eks i forbindelse med "bestilling" til leseleksa; ("Les s. 45-49. Lag et strukturert tankekart fra teksten").

Viktig om ulike typer strategier

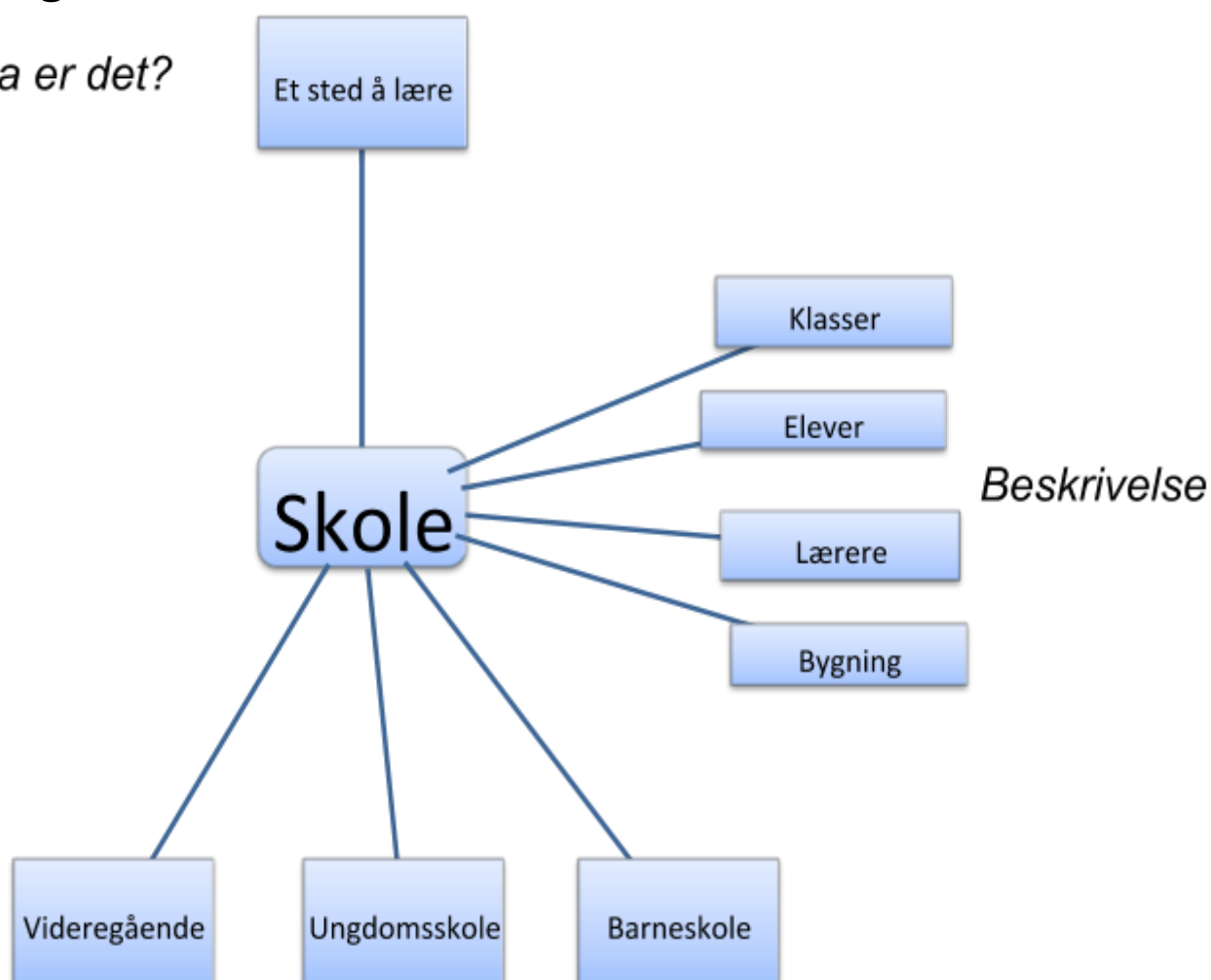
- Noen strategier er en **kunstig måte** å tvinge elevene inn i et rett **strategisk tankespor** og er følgelig ikke strategier voksne bruker (skriftlig) i sin læring. Vi bruker disse som opptrening i noe vi ønsker skal bli underbevisste strategier. (Eks VØL-skjema, les og si noe, refleksjonsnotat, kapitteloversikt).
- Andre strategier er ment å være viktige **verktøy** som kan brukes i elevens egenlæring (Eks. læresamtalen/kollokviegruppe, strukturert tankekart, styrkenotat, rammenotat, tokolonne).

Begrepskart

(Ordkart)

- Begrepskart skal hjelpe elevene å forstå og utvide betydningen av et begrep.
- Kan gjerne følges av at de skriver en kort tekst der elevene starter skrivingen fra toppen og ned, jfr figuren under.

Hva er det?

Elevaktivitet

Skriving

Læresamtalen

Før Under Etter
lesing

Bildenotat (Les, tegn og forklar)

- Eleven leser en tekst og gjengir dette med en enkel tegning (symboler, strektegninger).
- Kan gjerne gjennomføres i par eller gruppe.
- Fagstoffet skal etterpå presenteres muntlig for andre elever med støtte i tegningen.
- Mange elever, spesielt de språkswake, kan ha enorm støtte av å benytte tegninger/symboler i innlæringen

Forstå
forfatterens plan

Før Under Etter
lesing

BISON-overblikk

- Strategien er ment som en hjelp til å lære å bruke tekstelementer utenom ”brødteksten” aktivt.
- Modellering fra lærerens side er meget viktig her. Studer sidene og fortell hva du ser og tenker til elevene.

FØR lesing av en fagtekst studerer elevene følgende:

- **B** – bilde og bildetekster
- **I** – Innledning
- **S** – siste avsnitt
- **O** – overskrifter
- **N** – NB! - ord (ord som har annen typografi)

Flerkolonnenotat

- Organisering av informasjon rundt en hovedide i ulike kategorier/kolonner.
- Trening i å sortere overbegreper.

"I barskogen" Yggdrasil 6 s.60-75

Pattedyr	Fugler	Planter
Ekorn Mus elg Gransnutebiller Bever Hjort Rådyr	Dampap Furukorsnebb Måltrosten Perleugla Svartspetten Rødstrupen Fiskeørnen	Grantrær osp Furutrær Bjørk Gauksyre Marimejelle rose blåbærlyng kongler Tyttebar Røsslyng Skogstjerne

Hvem	Hva	Hvor	Når

Elevaktivitet

Skriving

Før Under Etter
lesing

FOSS

Forholdet mellom spørsmål og svar

- Spørsmål fra tekst kan deles inn i 4 hovedtyper:
- Type1: **Akkurat der:** Svaret står ett sted i teksten.
- Type2: **Tenk og let:** Svaret beror på flere opplysninger i teksten.
- Type 3: **Forfatteren og jeg:** Leseren må bruke teksten + noe hun vet fra før.
- Type 4: **På egenhånd:** Svaret står ikke i teksten, leseren må bare tenke selv.
- **"Elever som er flinke å stille spørsmål, er også flinke til å svare."** • Metoden går ut på å bevisstgjøre elevene i de ulike spørsmålstypene.
- Når elevene kjenner typene, skal de prøve å lage alle typene spørsmål fra en fagtekst.
- Det er viktig at læreren selv har prøvd om teksten egner seg til arbeidet.
- **Teksteksempel:**

"Anne må ha bilen i dag fordi hun har det så travelt.

Først skal hun på arbeid, så må hun handle. Dessuten må hun hente ungene i barnehagen."

I teksten	I hodet
Nivå1: Akkurat der: Hvem har bilen? (Det er Anne som har bilen).	Nivå3: Forfatteren og jeg: Hvor gammel er Anne? (Mellom 18 og 50: Hun kjører bil og har ungene i barnehagen).
Nivå2: Tenk og let: Hvorfor må hun ha bilen? (Hun skal på arbeid, handle og hente ungene).	Nivå4: På egenhånd: Hva kan skje når en kjører bil og har det travelt? (Kjøre for fort, kollidere, få bot...).

**Forstå
forfatterens plan**

**Før Under Etter
lesing**

Kapitteloversikt

- Strategi for å skape en oversikt over viktig innhold i lange fagtekster.

- Se på overskrifter, bilder, tabeller og viktige.

Kapittel: Næringsstoffene har viktige oppgaver Yggdrasil 7 s. 46-51

	Side	
Finn alle overskrifter. Varier skrifttype/størrelse slik boka gjør	46	NÆRINGSSTOFFER HAR VIKTIGE OPPG.
	46	Karbohydrater
	47	Fett
	47	Proteiner
	48	Forbrenningen i cellene
	48	Hvor mye energi gir maten?
	49	Kroppen kan lagre fett
	50	Flere viktige næringsstoffer
	50	Vitaminer
	50	Mineraler
	50	Vann
Forklar kort hva bildene du ser viser	46	Langsomme karbohydrater: pasta, brød og potet
	46	Hurtige karbohydrater: melis, cola og godteri
	47	En pose innholder 20% total fett
	47	Umettet fett: fisk, nøtt, soyasolje
	47	Proteiner: bønner, ris, havre og kjøtt
	48	Celler: De fatter nyttig energi fra maten og sender ut i kroppen
	49	De som er i aktivitet trenger mer energi, og de som er lite aktive trenger mindre.
Forklar hva tabeller/grafer viser	18	
List opp ord som er uthevet/forklart	46	Næringsstoffer
	46	Karbohydrater
	46	Proteiner
	48	Forbrenning
	48	Aufallstoff

NB! Ikke hva eleven ser på bildet, men hva det sammen med bildeteksten viser!

En god måte å finne ut hva som er viktig før en prøve

Elevaktivitet

Skriving

Læresamtalen

Før Under Etter
lesing

Karusell

- Etter å ha lært/lest om et emne, gjerne som repetisjon.
- Læreren henger opp plakater med ulike overskrifter rundt i rommet.
- Grupper av elever går rundt og skriver sine tanker på hver plakat, f. eks 2 min.
- Deretter roterer de til neste plakat.
- Til slutt ender de der de startet. De ser gjennom punktene som har kommet til.
- En på gruppa får nå i oppgave å presentere plakaten for resten av klassen.

Elevaktivitet

Læresamtalen

Før Under Etter
lesing

Læresamtalen

- Elevene snakker sammen 2 og 2 om et emne.
- "Hvis du ikke kan uttrykke det, kan du det ikke".
- Fordel: Halve klassen får snakke på en gang, og resten lytter!
- En blir tvunget til å tenke når en må "formulere kunnskapene" sine.
- Konkrete oppgaver er viktig.
- EKSEMPEL1: "Den nærmest vinduet forteller partneren sin om leseleksa."
- EKSEMPEL2: "Forklar fotosyntesen for hverandre."

Elevaktivitet

Lærersamtalen
n

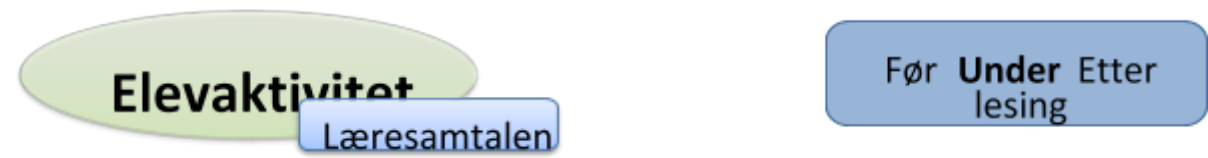
Før **Under** Etter
lesing

Les og si noe

- Gruppe på 2-4 elever som fungerer godt i lag faglig.
- En starter å lese høyt en setning, 2-3 setninger eller et avsnitt (avhengig av tekstens vanskelighetsgrad).
- Den til høyre skal nå velge et av følgende:
 - Si noe han/hun tenkte på da dette ble lest.
 - Omformulere det som ble lest (eks. oppsummere).
 - Stille et spørsmål i forhold til innholdet.
- Dersom det ble stilt et spørsmål, er det åpnet for innspill fra de andre på gruppa. Kan ingen svare sikkert, kan man f.eks skrive det på en gul lapp og parkere det på "parkeringsplassen" (se annen strategi).
- Den som kommenterte forrige høytlesing fortsetter nå lesingen.

- **Virkning: Ved å reflektere HØYT sammen med andre utvikler man evnen til å reflektere stille for seg selv (den lille mannen bak øret).**

Elevaktivitet

The diagram consists of a light green oval containing the text 'Elevaktivitet'. A light blue rounded rectangle labeled 'Læresamtalen' is positioned below the oval, partially overlapping it. To the right of the oval is another light blue rounded rectangle containing the text 'Før Under Etter lesing'.

Læresamtalen

Før Under Etter
lesing

Les og si noe - Modellsetninger

Vurder hva som vil skje

- *Jeg tror at....*
- *Jeg er sikker på at....*
- *Jeg mener at....*
- *Siden dette skjedde (den aktuelle hendelsen), tror jeg at det som skjer*
- *leg lurer nå om.....*

Still spørsmål

- *Hvorfor gjorde....*
- *Hva handler denne delen om?*
- *Hvordan kan disse delene henge sammen?*
- *Hva vil skje hvis....*
- *Hvorfor....*
- *Hvem er....*
- *Hva er det denne delen betyr?*
- *Mener du at....*
- *leg forstår ikke denne delen.....*

Presisering

- *Nå forstår jeg....*
- *Dette gir mening nå....*
- *Nei, jeg tror dette skal bety....*
- *Jeg er enig med deg. Dette må jo bety....*
- *Først oppfattet jeg det slik, men nå ser jeg jo at....*
- *Denne delen betyr egentlig.....*

Kom med en kommentar

- *Dette er bra, fordi.....*
- *Dette er vanskelig, fordi*
- *Dette er forvirrende, fordi.....*
- *Jeg liker nettopp denne delen, fordi.....*
- *Jeg liker ikke denne delen, fordi.....*
- *Min favoritt del er.....*
- *leg mener at.....*

Lag en sammenheng

- *Dette minner meg om....*
- *Denne delen er som*
- *Denne litterære personen minner meg om.....*
- *Dette er det samme som.....*
- *Det som er ulikt mellom denne teksten og (annen tekst) er.....*
- *Jeg har også (si noe fra teksten som også du har opplevd).....*
- *Denne situasjonen minner meg om.....*

Elevaktivitet

Skriving

Nøkkelordtekst

- Gi elevene en liste med sentrale begreper (nøkkelord) fra en tekst de har lest.
- Elevene skal skrive en fagtekst der alle ordene skal være brukt.
- Oppsummerer/repeterer tekst og lærerens valg av nøkkelord sikrer at elevene ikke utelater sentrale deler av fagstoffet.

REFORMASJONEN

I boksen ser du de viktigste ordene fra side 44-45. Bruk alle ordene og skriv en tekst om reformasjonen.

Katolikk
Paven
Roma
Geistlige
Avlatsbrev

Martin Luther
Reformasjon
Protestanter
Krig om makt og tro

Overskrift:

Martin Luther

Martin Luther var nysjerrig på hvordan kristendommen styres i andre land, så derfor valgte han å reise til Roma. Når han kom dit ble han utrolig overasket. På den tiden var det paven som bestemte og han som hadde mest makt. De geistlige var utrolig grådige, de hadde alt han trengte, mens de andre ikke hadde det godt. Dette klarte ikke Martin Luther se på og bestemte seg for at han måtte gjøre noe med det. Han begynte å hugge opp ark slik at folk kunne se hvor dårlig de hadde det. Paven hadde lagt et avlatsbrev der det sto at noen var tilgitt. Hvis noen hadde stjålet, en

Elevaktivitet

Før Under Etter
lesing

Parkeringsplassen

- Mens elevene leser, skriver de ord de ikke forstår på gule lapper.
- Disse henges på et samlingssted og gjennomgås felles i klassen etter endt leseøkt.
- Erfaring tilsier at det er mye lettere å få elevene til å spørre via en gul lapp enn på andre måter.
- Parkeringsplassen egner seg ypperlig i kombinasjon med andre strategier.

Organisering

Før Under Etter

Lesing

Prosessnotat

Leder eleven steg for steg gjennom en lese/læreprosess

OPPGAVE:

Baltasar kjøper 612 ballonger til selskapet sitt.

Birgitte sprekker 192 ballonger når hun skal hjelpe til med å blåse opp ballongene.

Hvor mange ballonger kan Baltasar bruke?

SPØRSMÅL: Rød strek under

JEG VET: Blå strek under

JEG VET OGSÅ: Grønn strek under

TEGNING:

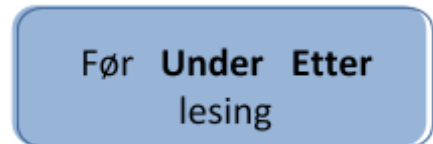

REGNESTYKKE:

$$612 - 192 = \underline{\underline{410}}$$

SVARSETNING:

Baltasar har 410 ballonger igjen til selskapet

Rammenotat

- Rammenotat egner seg til å organisere informasjon fra flere sidestilte områder.
- Religion og geografi er klassiske bruksområder.

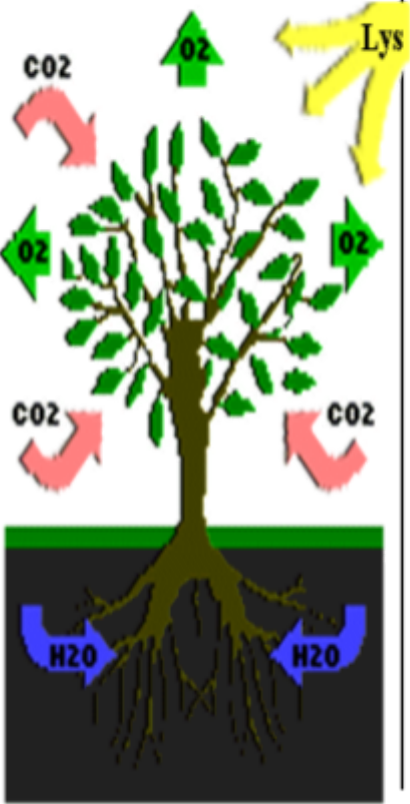
	NORGE	SVERIGE	FINLAND	DANMARK
Hovedstad:	Oslo	Stockholm	Helsinki	København
Styringsform:	Demokrati, Monarki Storting	Konstitusjonelt monarki, Riksdagen	Republikk (President og statsminister)	Monarki Dronning (folketinget)
Folketall:	4,3 millioner (1994)	8 845 000 (1996)	5 137 300 (1992)	5 284 200 (1997)
Areal:	386 000 km ²	449 964 km ²	338 145 km ²	43 069 km ²
Myntenhet:	Norske kroner NOK	Svensk krona, SEK	Markka/mark å 100 pennia FIM	Krone å 100 øre (Danske kroner) DKK
Næring/Industri:	Olje og gass, vannkraft, fiske, jordbruk, tre/skog, turisme!	Maskiner, biler (Volvo), papirprodukter, jern og stål, kjemiske produkter, Eriksson, IKEA, skogbruk, ornam.	Papireksport, arkitektur, Nokia design, Björgekonst metallvarer, brevvarer, jordbruk	Omfattende jordbruk viktig: griseforhold og produksjon av meieri- varer. Betydelige fiskere Produseres: næringsmidler, stål-metallvarer, kjemiske produkter og maskiner m.m.
Natur/Klima:	Høye fjell, fjorder, daler, fuktig klima, temp. varierer, jevn ved kysten!	Stort, varmt havklima Høye fjell, elver, sjøer, og skog.	Støre barskoger innsjøer, fjell Kalde vintre, mest nedbør i juli-aug.	Kystene er kildet, sterk innvirkning (flott kystklima: milde vintre, moderate sommer temperaturer) Flotte strender, nærings
Kultur:	Gode på ski, Frognerparken, gå på tur, bunader!	ABBA, ishockey, Astrid Lindgren, Ulf Lundell, Visby- muren	Mummudalen, Uspenski, katedralen, au. 100 finske tale	Lange hvite sand- strender, Legoland, Tivoli, moderne, Ø. H.C. Andersen,

Målklargjøring og
Bakgrunnskunnskap

Før Under Etter
lesing

Refleksjonsnotat

- Et refleksjonsnotat er ganske enkelt en individuell, skriftlig oppgave der elevene skriver hva de vet/mener/tror om et spørsmål.
- I doble refleksjonsnotat går vi inn 2 steder i lærings-/ leseprosessen for at elevene skal se sin egen utvikling.
- **Dobbelt refleksjonsnotat med bilde/figur fra teksten:**

	Jeg tror jeg skal lære (før lesing)	Nå vet jeg (etter lesing)
		

Måklargjøring og
Bakgrunnskunnskap

lesing

Refleksjonsnotat

Dobbelt, med tekstsitat

Sitat	Før lesing: Jeg tror det betyr	Etter lesing: Jeg vet nå
”Tyngdedimensjonen, strategibrukdimensjonen og privat tale-dimensjonen illustrerer hvordan kognitive utviklingsdimensjoner har fungert som ankerfeste og inspirasjonsskilde for nytenking.” Spesialpedagogikk nr.3-2009		

Organisering

Før Under Etter
lesing

Selektiv markering

- Markeringer gjøres direkte i teksten for å understreke hva som er viktig.
- Finne nøkkelord og nøkkelsetninger.
- Kunsten er å begrense seg.
- Ulike elevers markeringer er et godt utgangspunkt for læresamtalen.
- Kan gjøres med markeringstusj, understreking, piler, utropstegn eller kommentarer i marg osv.
- *Tips: Bruk blanke lysark oppå sidene i elevbøkene og marker med tusj som kan vaskes vekk.*

INDUSTRI

Rogaland hadde i 2004 12,0 % av landets industrisysselsetting, og fylket har siden 1995 vært landets viktigste industrifylke etter sysselsetting. Den økende andelen av landets industri skyldes ikke minst et stort innslag av de bransjer som på landsbasis har størst vekst. Industrien har tradisjonelt vært basert på fylkets egne råstoffer som fisk og landbruksprodukter, samt elektrisk kraft (metallindustrien). Dertil kommer produksjon for fylkets øvrige hovednæringer, sjøfart, landbruk og fiske (verkstedindustrien). Siden 1970-årene har petroleumsutvinningen vært en meget viktig vekstimpuls for fylkets industri.

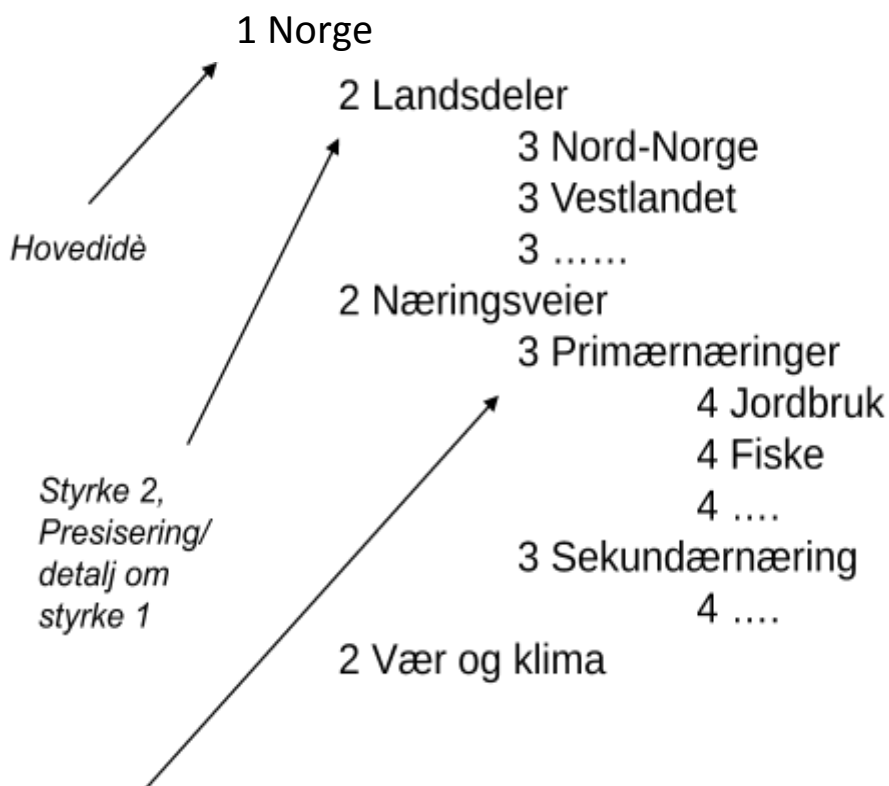
TURISMEN

Av severdigheter kan særlig nevnes Stavanger domkirke, Jermaldergården på Ullandhaug i Stavanger, Utstein kloster og utsiktspunktene Preikestolen og Kjerag i Lysefjorden med hhv. 604 og 1000 meter loddrett fall ned i fjorden. Ved Haugesund Haraldsetatten

Styrkenotat

- Styrkenotatet tar utgangspunkt i en hovedidé.
- Det består av et antall underpunkter som igjen kan ha underpunkter.
- Strukturen er den samme som i et strukturert tankekart, men det visuelle uttrykket er noe annerledes.

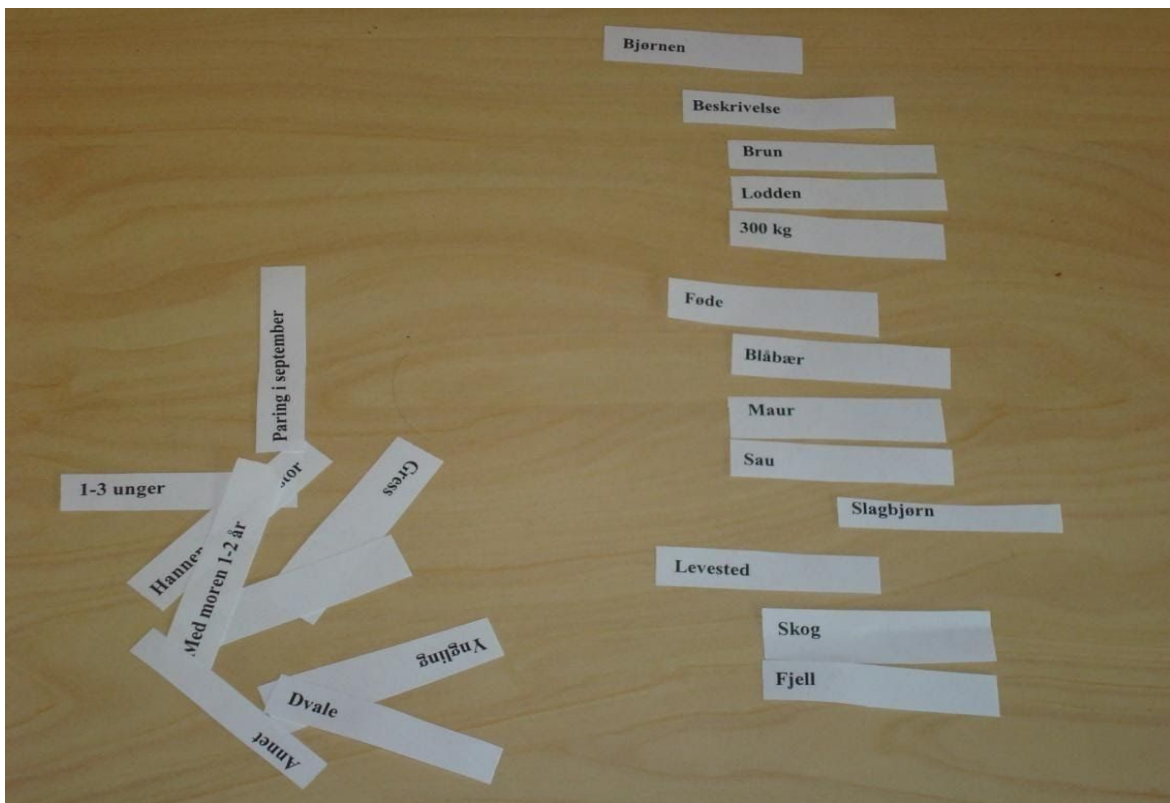
Styrke 3, Presisering/
detalj om styrke
2

Organisering

Før Under Etter
lesing

Strukturpuslespill

- Ordene i et styrkenotat klippes opp og deles ut til elevene.
- Styrken (Nivå 1,2,3 osv) skal ikke være kjent.
- Elevene skal pusle et fysisk styrkenotat på pulten foran seg. De må selv finne hva som er hovedidé og presiseringer.
- La gjerne elevene diskutere ulike løsninger, her er ikke alltid bare en rett fasit (fordi en fagtekst kan struktureres på ulike måter).

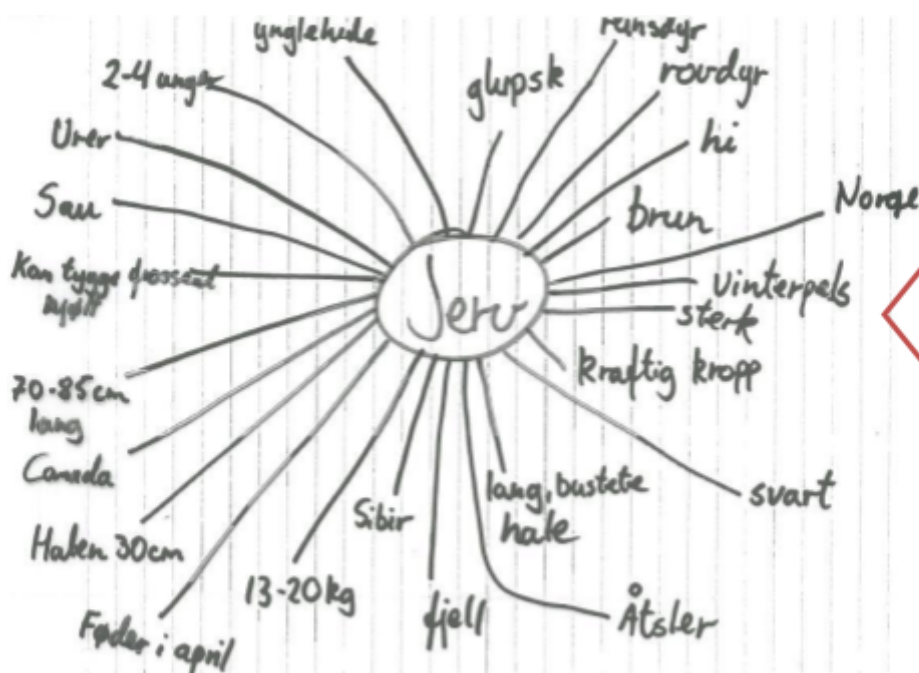

Bakgrunns-
kunnskap

Før Under Etter

Tankekart -fri assosiasjon

- En hovedidé i midten
- Assosiasjoner rundt hovedidéen

Godt utgangspunkt for videre strukturering med innføring av **overbegreper** (yngling, føde, levested med mer)

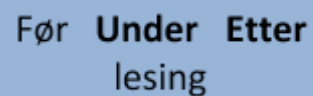
Organisering

Før Under Etter
lesing

Tankekart - strukturert

- En hovedidé i midten

- ## Organisering

Struktureret tankekart - flere eksempler

ALGEBRA

⑤

Ultrakleber
 $x + 4 \leq 12$
 $x + 4 - 4 \leq 12 - 4$
 $x \leq 8$ x mindestens 8 cm

ALGEBRA

Fiske L
utrykk

2

② knring = Type $\log 2 + \dots$

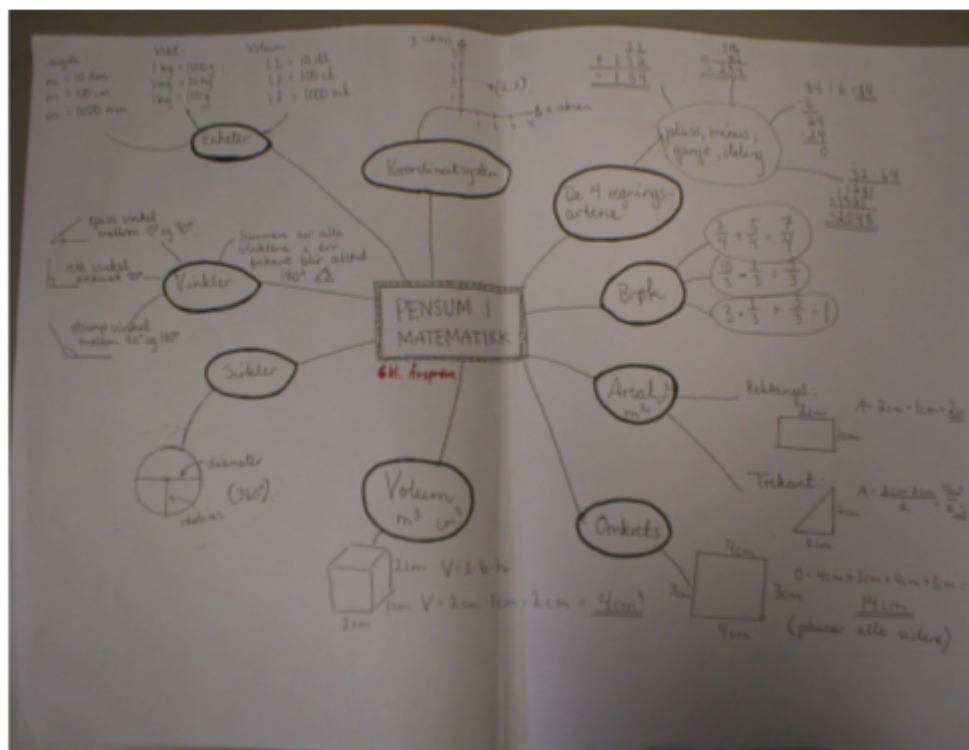
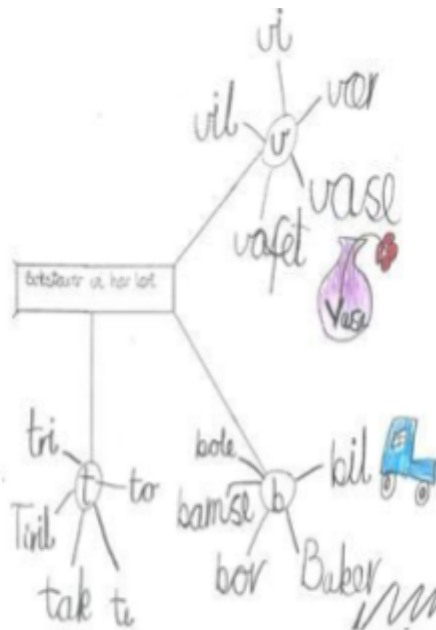
$$7 + x = 12$$
$$75 = 9 - 6$$

309 4 X 09:

$$2... = 12 \quad 2$$

① $72a + 24$

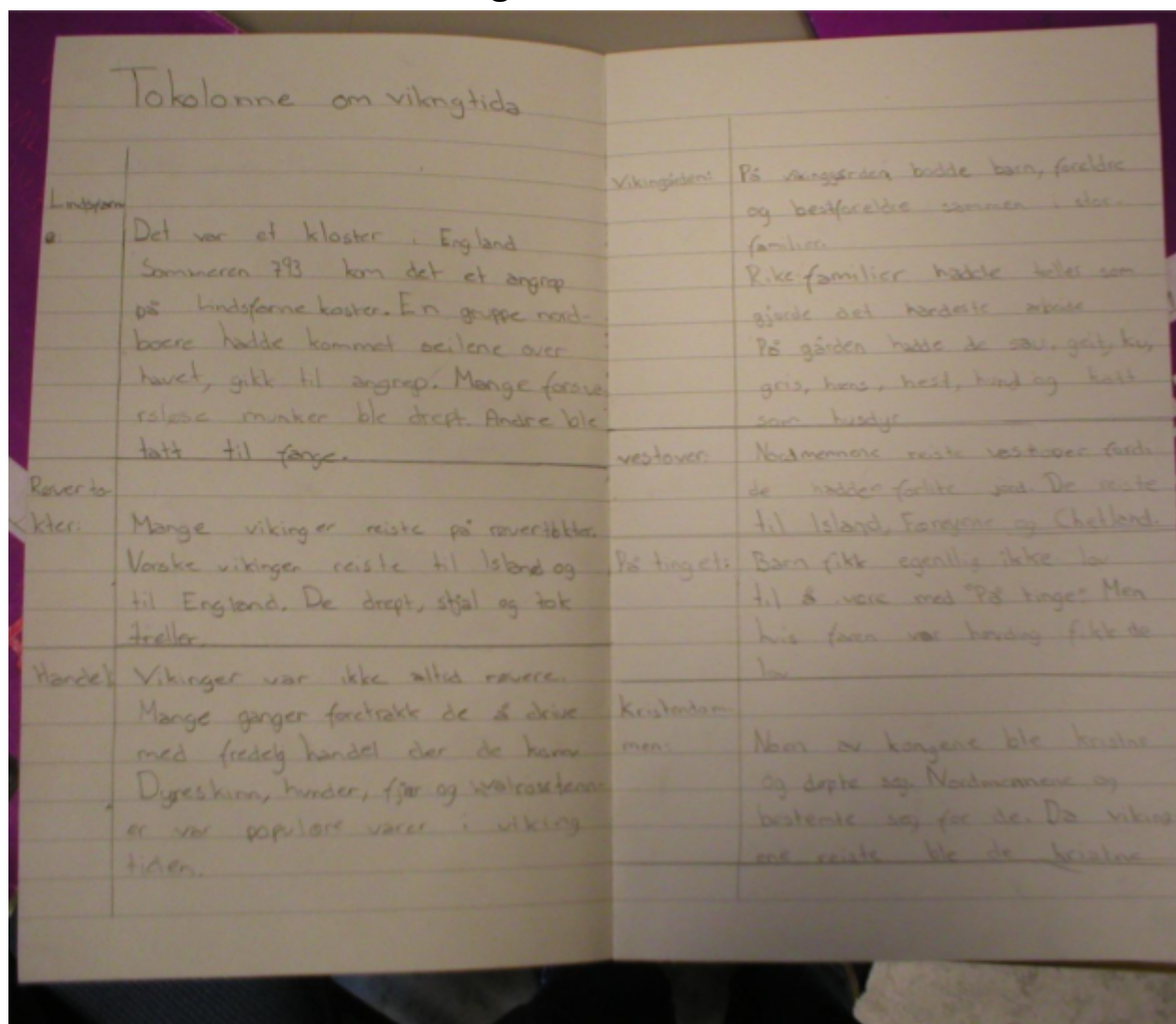
W. L. L.

Før Under Etter
lesing

Tokolonnenotat

- En hovedidé som overskrift
- Underoverskrifter i marg
- Egner seg til å skrive **små tekster** om emnet, f.eks fra hver underoverskrift i en fagbok

Organisering

Før Under Etter
lesing

Tokolonnenotat/prosessnotat

Forskerreporten – Solås skole

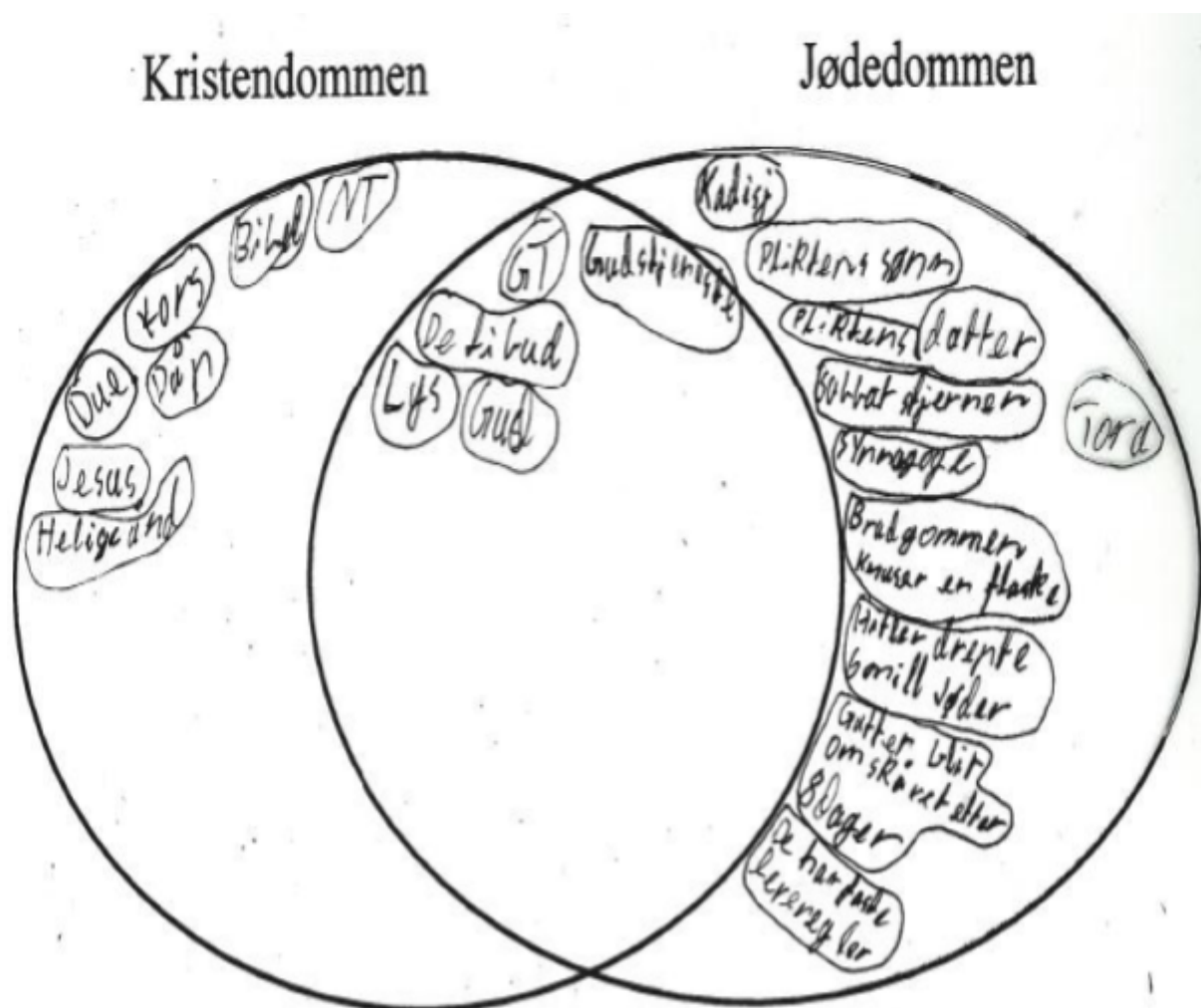
Navn og Dato: 	
Tittel på forsøket:	Vi måler lydfarten
Utstyr vi brukte: 	Stoppeklokke Planke Internettkart Tønne
Forklaring av hva vi gjorde:	Noen elever ble sendt opp til en fjelltopp. Vi andre brukte stoppeklokke til å måle hvor lang tid det tok fra vi så at de slo på tønna, til vi hørte lyden. Målingene var fra 1,22 - 1,57.
Tegning av forsøket/utstyret: 	
Dette lærte jeg: 	Lyden tar tid. Gjennomsnittet ble 1,41 $\text{Lydfarten er } 487\text{m} : 1,41\text{s} = 345,4\text{ m/s}$ ★

Organisering

Før Under Etter
lesing

Venndiagram (Samskjema)

- Sammenligning av lignende fenomener
- Egner seg godt i f.eks. geografi og religion

VØL-skjema

- Strukturerer bakgrunnskunnskap og setter egne mål for arbeidet, samt refleksjon over hvilken ny kunnskap en tilegner seg.
- For noen vil det ikke være så store ønsker om å lære mer. Vri da spørsmålet over til "hva tror du at vi skal lære om dette emnet?"
- Kan brukes individuelt, i gruppe eller i hel klasse.
- *Eksempel fra 4. klasse, tema "kroppen":*

Vet om dette	Ønsker å lære	Lært
Tynntarm Tykktarm Drøvel Spytt Hjertet er rundt Lunger Bæsj Blodårer Nyrer Urin Magesekk Hjerne Muskler Bein	Hjernen – hvordan styrer denne muskler og følelser? Magen Ryggen, hvorfor har mange vondt i ryggen? Hvordan vokser håret? Hvorfor må noen ha briller?	Hjernen bestemmer hva vi gjør. Den tenker og husker Masse plass til mat. Vi har magemuskler Dersom vi bærer tungt eller feil kan vi få vondt i ryggen Det er bitte små hull i huden der hårrøttene sitter fast For å se klarere. Noen er langsynte og andre nærsynte

Bruker eleven strategier aktivt?

Egenvurdering: **FØR**, **UNDER** og **ETTER** lesing av en fagtekst

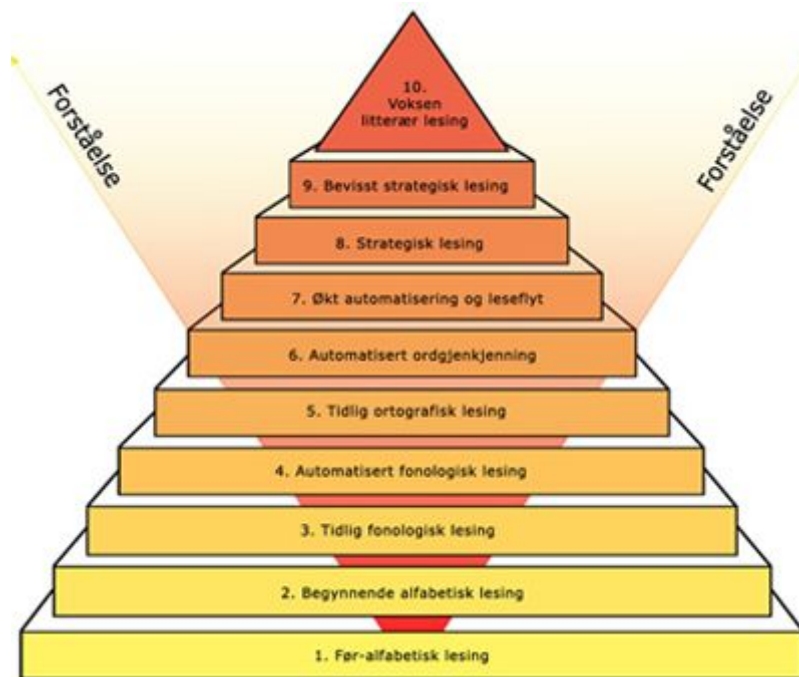
	Ja	Nei	Vet ikke
FØR du leser Tenkte du over hva du visste / kunne om emnet fra før?			
Spurte du deg selv om det var noe du burde legge spesielt merke til mens du leste?			
Var det andre ting du gjorde før du leste teksten? Hvis JA, skriv hva du gjorde.			
MENS du leser Stoppet du opp ved ukjente ord og tenkte over om du skjønte dem?			
Stilte du spørsmål til deg selv for å kontrollere om du skjønte innholdet i det du leste?			
Tenkte du over om det du leste, passet sammen med noe du visste om emnet fra før?			
Var det andre ting du gjorde mens du leste teksten? Hvis JA, skriv hva du gjorde.			
ETTER du hadde lest Lette du etter forklaring på ord du ikke skjønte?			
Gjorde du notater om innholdet i teksten?			
Stilte du nye spørsmål til teksten?			
Snakket du med noen andre i klassen om hva de syntes om / hadde lært av teksten?			
Var det andre ting du gjorde etter du hadde lest? Hvis JA, skriv hva du gjorde.			

Etter Engen 1998

Kap.4 Lesemåter og metoder

Generelt om leseopplæring

Lesing = avkoding x forståelse (Gough & Hoover 1990)

LOGOGRAFISK LESING

1. Før-alfabetisk lesing:

Kjennetegn:

- Kjenner igjen navnet sitt.
- Kjenner igjen skilt og logoer.
- Mangler bokstavkunnskap.
- Lesingen bygger på visuelle særtrekk ved ordet + gjetting.
- Viser interesse for teksters innhold og betydningen av ord.
- Viser interesse for å leke med språket, rim, regler og sanger.

2. Begynnende alfabetisk lesing:

Kjennetegn:

- Har kunnskaper om noen bokstaver, men har ikke tilegnet seg det alfabetiske prinsipp.
- Leser ordet ved å bruke de bokstavene de kan, kombinert med visuelle særtrekk ved ordet.

- Kjenner igjen lange ord med mange kjennetegn (Tyrannosaurus Rex) bedre enn korte visuelt like ord (har – hun – han).

FONOLOGISK LESING

3. Tidlig fonologisk lesing:

Kjennetegn:

- Har tilegnet seg det alfabetiske prinsipp, (men har ikke automatisert bokstavkunnskapen)
- Kan lytte ut lyder i enkle, lydrette ord. (eks. ost = o-s-t)
- Kan binda sammen oppleste lyder i korte, lydrette ord til ord. (eks. o-s-t = ost)
- Kan avkode korte, lydrette ord ved hjelp av lydbinding/sammensynging.
- Kan peke ut enkeltord i setninger. (har begrep om ord og setning)

4. Automatisert fonologisk lesing

Kjennetegn:

- Har automatisert de enkle bokstav/lyd-assosiasjonene + diftongene.
- Kan gjenkjenne, skrive og benevne alle bokstavene.
- Oppfatter den røde tråden i et enkelt hendelsesforløp og leser tilpassende tekster med forståelse. Kan svare på «i-hodet-spørsmål».
- Kan gjenfortelle fra en selvlest tekst.
- Kan lese og forstå enkle skriftlige oppgaver og instruksjoner.
- Mestrer aldersadekvat rettskriving og de vanligste former for tegnsetting.

ORTOGRAFISK LESING

5. Tidlig ortografisk lesing

Kjennetegn:

- Antall parate ordbilder øker. Flere ord gjenkjennes umiddelbart, også uregelrette ord (220 ords-liste).
- Tilegner seg kunnskap om lesing av ord med enkel og dobbel konsonant.
- Bruker fonologisk strategi som "back-up" ved vanskelige og ukjente ord med vanskelige ortografiske mønstre (eks. "beherskelse").
- Stopper opp og studerer nye og ukjente ord, leser om igjen og korrigerer seg selv.
- Leser ord-for-ord med god kontroll.
- Kan lese enkle tekster og svare på, "akkurat-der"-spørsmål", og tenk-og-let spørsmål (FoSS).
- Kan lage spørsmål til teksten de har lest, "akkurat-der-spørsmål (FoSS).

6. Automatisert ordgjenkjenning

Kjennetegn:

- Har automatisert de komplekse grafemene (eks. skj, hj, ng, spr, kn).
- Ordavkodingen er automatisert og krever lite kognitive ressurser.
- Leser de fleste vanlige ord rett (500 ords-liste).
- Leser enkel/dobbel konsonant rett (par-ordsliste/Aski-Raski)
- Mestrer lesing av ukjente, lange eller sammensatte ord.
- Leser ikke lenger ord-for-ord, men binder ordene sammen til meningsbærende enheter, setning-for-setning.

- Har naturlig pause ved tegnsetning (komma, punktum).
- Oppfatter den røde tråden i et enkelt hendelsesforløp og leser tilpassede tekster med forståelse. Kan svare på "i-hodet-spørsmål." (FoSS)
- Kan gjenfortelle fra en selvlest tekst (kan event. være stillelesing).
- Kan lese og forstå enkle skriftlige oppgaver og instruksjoner.
- Mestrer aldersadekvat rettskriving og de vanligste former for tegnsetting.

LESEFLYT

7. Økt automatisering og leseflyt

Kjennetegn:

- Setningslesingen er automatisert
- Øker lesehastigheten på stadig vanskeligere tekster uten at det går ut over sikkerhet og forståelse
- Er i stand til å oppnå god leseflyt og leser hele avsnitt flytende og med god intonasjon (på aldersadekvate tekster)
- Kan lese og forstå, også lange og kompliserte tekster
- Kan lese og følge skriftlige oppgaver og instruksjoner

STRATEGISK

8. Strategisk lesing

Kjennetegn:

- Kan bruke ulike begrep til å samtale om hvilken type tekst han har med å gjøre, -fagtekst eller skjønnlitteratur. Kan også bruke begreper som beskriver kjennetegn ved ulike sjangrer innenfor hver hovedgruppe.
- Kan aktivere og bruke bakgrunnskunnskap i møte med tekst.
- Overvåker forståelsen av egen lesing.
- Kan bearbeide tekster gjennom ulike typer spørsmål og svar (FoSS).
- Kan oppsummere innholdet i fagtekster på ulike måter, fra detaljert resymé til ensetnings-sammendrag og egenproduserte overskrifter.
- Kan trekke ut det viktigst i en fagtekst og benytte ulike notatteknikker (f.eks. nøkkelord, rammenotat, styrkenotat og tokolonnenotat).
- Kan benytte ulike notatteknikker i teksten (f.eks. post-it-lapper, understreking og "utguling").
- Kan bruke tankekart, både som en måte å strukturere bakgrunnskunnskap og som en måte å strukturere fagstoffet innenfor et tema.
- Kan finne fram i ordbøker og leksikon.
- Kan lese ulike tabeller, diagrammer, grafer og kart.
- Kan målrette søkene sine
- Finner fram til relevant informasjon og kan navigere på internettsider.

9. Bevisst strategisk lesing

Kjennetegn:

- Bruker og velger rett strategi etter formålet med lesingen.
- Tar ansvar for, og kan reflektere rundt egen læreprosess. Benytter læringsstrategier.
- Kan vurdere og reflektere kritisk rundt tekster, internett og massemedia.
- Er bevisst på at bak en tekst står det en forfatter som preger teksten gjennom sine meninger og valg.
- Kjenner igjen språklige virkemidler som humor, ironi, gjentakning og kontraster.

10. Voksen litterær lesing

Kjennetegn:

- Leser med innsikt, trekker slutninger, analyserer og reflekterer på høyt nivå
- Trekker forbindelser på et høyt nivå både i en tekst og mellom tekster
- Integrerer kunnskap fra mange kilder og kan gi en fortolkning av innholdet
- Fordyper seg i et bredt utvalg skjønnlitteratur og sakprosa

Lesemetoder som kan brukes i undervisningen:

Samtale. Førforståelse/førlesing, hva vet du om emnet fra før? Koble ny kunnskap til det du kan fra før. Avklare vanskelige ord og uttrykk før lesingen starter. Da blir det enklere for leseren å skape mening i informasjonen som teksten gir. Språklig sikkerhet gjør at leseren lettere kan ha kontroll over lesingen, og dermed også eventuelt korrigere lesingen underveis.

Syntetiske metoder tar utgangspunkt i de enkelte lyder eller bokstaver som trekkes sammen til ord (bottom – up, del til hel).

Analytiske metoder tar utgangspunkt i en helhet, en setning eller et ord, som så splittes opp i sine elementer, bokstaver og lyder (top – down, hel til del).

Letelese/lesebestilling. Eleven må letelese i tekst etter bestillinger fra lærer. Det kan være å se etter lange eller korte ord, se etter doble konsonanter, ord med stumme lyder, lete etter svar i teksten osv.

Stillelesing. Elevene leser individuelt. Elevene må overvåke sin egen lesing. Stoppe opp etter et avsnitt og "spørre" seg selv om de forsto hva de leste.

Smart lesing. Å lese med "fingeren." Følge teksten som leses med fingeren og konsentrere seg om det som er viktig.

Høytlesing. Lærer leser og elever følger med i teksten, eller elevene leser høyt. Her er det viktig at elevene følger med i teksten underveis.

Parlesing. To og to elever leser tekst sammen, eventuelt leser for hverandre.

Medlesing: En voksen leser sammen med barnet eller en gruppe barn. Medlesing bør brukes fra førleserstadiet og kan være en del av leseopplæringen helt til barnet kan lese på egenhånd.

Korlesing/samlesing. Flere elever leser tekst sammen.

Slangelesing. Elevene leser høyt en og en, etter hvordan de sitter.

Stafettlesing. Lærer eller en elev begynner å lese, og sender en elev videre (bestemmer neste) i lesingen av teksten.

Punktlesing: Brukes når eleven skal søke etter informasjon i en tekst, tabell, bussrute, kokebok eller lignende.

Nærlesing: Brukes når elevene skal fordype seg i et emne, og når teksten skal studeres grundig, forstås og læres. Denne metoden kombineres ofte med å ta notater eller stikkord, eller ved å bruke andre læringsstrategier.

Opplevelseslesing/fornøyleslesing: Brukes når elevene skal lese for å hygge seg, frilesing. Kan være lesing av faktabøker, romaner, tegneserier eller blader

Skumlesing/skimming: Skumlesing gir en oversikt over tekstens struktur og innhold. Skumlesing er også en effektiv måte å repetere på. Ved skumlesing er det vanlig å bruke fra 1/2 til 5 sekunder per side, avhengig av bl.a. teksten og hensikt og mål med lesingen.

Veiledet lesing: Lesing i nært samarbeid med læreren. Teksten blir sett gjennom og drøftet. Deretter leses teksten, gjerne på skift. Stans opp underveis og samtale om innholdet. Dette kan gjøres med enkeltelever eller hel klasse.

Høyfrekvente ord: I det norske språket så er det enkelte ord som går igjen oftere enn andre. Disse kalles gjerne for høyfrekvente ord, eller parate ordbilder. Hvis disse ordene er automatisert så øker lesehastigheten, og man har lettere for å fokusere på innholdet i det man leser.

Lesetrim: Eget hefte med de 500 mest vanlige ordene (høyfrekvente ordene).

Repetert lesing: Drille tekst. Lese en tekst flere ganger, gjerne over tid. Man kan måle lesehastighet, og sjekke utviklingen.

Leseteater/Readers theatre: Leseteater går ut på at en gruppe leser høyt en tekst

som er delt opp i mindre enheter/replikker. Elevene får trening i å lese, lytte, følge med i teksten, lese med innlevelse, variere tonefall, lese høyt og tydelig osv.

Metoden er særskilt til god hjelp for de som strever med lesing, uttale, forståelse og ordforråd.

Reflekterende lesing: Her studerer du teksten. Du tenker gjennom hva det egentlig

står. Hva er budskapet? Lag gjerne notater. Still spørsmål. Er du enig med

forfatteren? Kan du tenke deg alternative forklaringer? Kan du bruke informasjonen til noe? Når du reflekterer over det du leser, bearbeider du informasjonen og bygger kunnskap.

Etterlesing: Samtale om innhold i tekst etter at den er lest.

Gjenfortelle: Bruke egne ord for å gjenfortelle det som er lest. Eventuelt gjenfortelle ved hjelp av bilder eller stikkord.

Frilesing: Elevene har "hyllebok" eller "klassebibliotek." Da er det mulighet for frilesing i timer det er litt tid til overs.

Lesing på skjerm: Elevene leser tekst direkte fra pc-skjerm.

Kap.5 Kartlegging

Oversikt over kartlegginger for trinnene

							Dato:	Registrering
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.		:

Målsjekk	X	X	X	X	X	X	X	Hver uke	
Kartlegging i lesing UDIR	X	X	X					April	Vokal
Kartlegging i regning UDIR	X	X	X					April	Vokal
Kartlegging i engelsk UDIR			X					Februar/ Mars	Vokal
Multi halvårsprøve		X	X	X	X	X	X	Januar	Vokal
Multi helårsprøve		X	X	X	X	X	X	Juni	Vokal
Ordkjedetest			X	X	X	X	X	Oktober/ November	Vokal
Setningsleseprøve				X	X	X	X	Oktober/ November	Vokal
Nasjonal prøve i regning					X			September / Oktober	PAS
Nasjonal prøve i lesing					X			September / Oktober	PAS
Nasjonal prøve i engelsk					X			September / Oktober	PAS
Halvårsprøve norsk (3 timer)						X	X	Januar	
Halvårsprøve engelsk (2 timer)						X	X	Januar	
Årsprøve norsk (3 timer)					X	X	X	Juni	

Årsprøve engelsk (2 timer)					X	X	X	Juni	
Trivselsundersøkelsen				X	X	X	X	September og Januar	
Elevundersøkelsen					X	X	X	Oktober	

Hvis elever kommer under kritisk grense på kartleggingsprøvene kan du:

- Se på lærerveiledning til kartleggingsprøvene hva det går an å jobbe videre med.
- Er du usikker på veien videre – ta kontakt med Spes.ped.koordinator.

	1. trinn	2. trinn	3.-4. trinn	4.-7. trinn
Språk 6 - 16 er en screeningtest for språkvansker hos barn og ungdom i aldersgruppene 6 til 16 år. Testen tar sikte på å besvare generelle spørsmål som "Er elevens språklige ferdigheter adekvate for hans/hennes alder, eller bør denne eleven henvises videre for en fullstendig kartlegging av språkvanskene?" Ta kontakt med spes.ped.koordinator. http://www.statped.no/Laringsressurs/Fag/Sprak-og-tale/Sprak-6-16-screeningtest-a-v-sprakvansker-for-barn/	X	X	X	X
'Arbeidsprøven' et redskap til å kartlegge utviklingspotensialer hos barn med lese- og skrivevansker. Denne testen finner du på fellesområdet under kartlegging .		X	X	X
Ordkjedetesten er en gruppeprøve som kartlegger elevens ferdighet til å avkode ord. Testen er standardisert for elever på		X	X	X

trinn 3-10, samt videregående skole og voksne. Denne testen finner du på fellesområdet under kartlegging .				
LOGOS er en PC-basert diagnostisk og omfattende test som har basis i nyere tids leseforskning. Testen er standardisert på bokmål og nynorsk, både for trinn 2, 3-5 og 6-10 og voksne. Den som tester må være sertifisert i LOGOS. Ta kontakt med spes.ped.koordinator.		x	x	x
Setningsleseprøven (S-40) er standardisert på et representativt utvalg elever på trinn 4-10. Dette gir mulighet til å benytte prøven ved kartlegging av elevens leseferdighet over tid. Denne testen finner du på fellesområdet under kartlegging .			x	x

Kap.6 Generelt om skriveopplæring

Skriveutvikling.

- Skriveopplæring bør starte fra skolestart i 1. klasse.
- Mange barn kan lese og skrive når de begynner på skolen, mens andre er svært motiverte for å ta fatt på oppgaven.
- Det er derfor ikke hensiktsmessig å vente med skriveoppgaver til bokstavene er innlært
- Kunnskapene om de ulike stadiene i skriveutviklingen kan hjelpe de voksne til hvordan de best kan veilede og støtte barna i deres skriveutvikling
- Noen sentrale prinsipper er overgripende uansett hvilket stadium barna befinner seg på. (kilde: www.skrivesenteret.no)

utvikling Tekstskaping	iving	gsbygning og tekstutforming

1. Kan fortelle en liten historie muntlig som læreren skriver ned, men kan ennå ikke formulere seg selv skriftlig.
2. Kan supplere en tegning med skriftlige markeringer.
3. Kan gjenfortelle en enkel hendelse i skrift, men har store vansker med å ta leserens perspektiv. Mindre enn 20 ord.
4. Kan skape en kort, enkel, men sammenhengende fortelling på 25-30 ord.
5. Kan skrive mer utbroderende fantasier om oppdiktede personer og hendelser.
6. Kan bygge en fortelling med struktur.
7. Kan skrive en overbevisende dialog.
8. Kan gi malende og detaljerte beskrivelser av miljøer og personer.
9. Kan skape spenning og humor.
10. Kan uttrykke følelser, både egne og andre, i skrift.
11. Kan skrive dikt som framkaller stemninger.

se og motivasjon for skriving

1. Vil gjerne diktere små fortellinger eller historier.
2. Skriver sjeldent, men kanskje en og annen gang spontant.
3. Viser av og til en viss interesse for skriving, og skriver da spontant.
4. Skriver ganske ofte spontant /gjørne postkort, hilsener og beskjeder).
5. Skriver gjerne e-post.
6. Skriver dagbok.
7. Skriver ofte med stor glede.
8. Viser stor glede ved å skrive, skriver lenge og ivrig.

1. Liksom skriver i form av rabling (lekse skriver).
2. Arrangerer rabling i linjer.
3. Skriver pseudobokstaver (som likner ordentlige bokstaver).
4. Skriver tilfeldige sekvenser av bokstaver – pseudotekst.
5. Kan skrive noen bokstaver rett.
6. Kan skrive sitt eget navn på tegninger.
7. Greier ofte å skrive første bokstaven i ord.
8. Staver ord etter egen oppfatning, ofte ved å utelate vokaler (for eksempel LFT for elefant, STR for Ester).
9. Har oppdaget ordmellommene.
10. Blander ikke store og små bokstaver.
11. Mestrer lydbasert skriving av enstavelsesord.
12. Mestrer lydbasert skriving av to- og trestavelsesord.
13. Mestrer ofte dobbelkonsonant.
14. Kan skrive ord som er lydstridig, for eksempel sj-lyd, kj-lyd og ofte også j-lydens ulike varianter (g,j).
15. Kan dele opp ord i stavelser.
16. Gjører skjeldent feil ved sammensatte ord.
17. Kan umiddelbart hente fram ord i alle fall deler av ord fra minnet (på vei mot automatisert skriving).
18. Har en åpne, fleksibel strategi for staving av ord – bruker lydering, regler,

1. Kan skrive enkelte ord, men ofte med talesprålige restriksjoner.
2. Kan skrive en enkel setning med enkel setningsbygning med subjekt, verbal og objekt. Talespråksvendinger er imidlertid vanlige.
3. Begynner å kunne komma, punktum og stor bokstav, men gjør ganske ofte feil.
4. Har stort sett korrekt setningsbygning, økt lengde på setningene og ganske variert ordvalg. Begynnende automatisering av skriving. Ved forsøk på å skrive lange setninger kan det imidlertid ofte bli feil i syntaksen.
5. Kan få med leddsetninger eller innskutte presiseringer.
6. Varierer setningsbygningen med lange og korte setninger. Viser begynnende evne til å revidere egne skriveprodukter.
7. Varierer ordvalget og unngår bevisst stereotypier.
8. Kan skape sammenheng mellom setningene (bruke tekstbindere).
9. Viser automatisering og flyt i skrivingen og kan skrive lengre tekster, av og til fortellinger på flere sider.
10. Kan berike teksten med nyanserende adjektiv.
11. Kan skrive på datamaskin og utnytte de vanligste funksjonene i tekstbehandlingsprogrammet.
12. Kan skrive en sammenhengende, lengre framstilling med rød tråd, med overskrifter og avslutning.
13. Kan forestille seg mottakeren og tilpasse utformingen av teksten til mottaker og hensikt.
14. Kan skrive en tekst som står helt på egne bein, og viser evne til å forestille seg mottakerens forutsetninger.

Skrivestrategier.

Fonologisk stavestrategi:

De fonologiske stavestrategiene bidrar til utviklingen av alfabetisk-fonologisk skriving.

Alle fonologiske strategier bygger på samme prinsipp: en nøyaktig fonologisk analyse av ordene som kan skrives. For elever som har kommet kort i skriveutviklingen er det vanskelig å oppfatte at et ord er bygd opp av en sekvens av språklyder eller fonemer.

Fonologisk analyse: Eleven kan dele ordet inn i språklyder som parallelt kodes opp mot en bokstav. Eleven kan i dette arbeidet benytte en ren lydstrategi hvor han/hun benevner hver lyd i et ord samtidig med at hun/han skriver det.

Elevene må minnes på at fonologisk analyse er helt avgjørende for å unngå mange skrivefeil.

Ortografisk strategi.

Skriving av ord med ikke-lydrett stavemåte.

Lære spesielle stavemønstre til ord med ikke-lydrett stavemåte.

Den grunnleggende strategien i forhold til å bygge opp et ordforråd av ord med ikke-lydrett stavemåte aller Bråten (1994 a) fonografemisk koding.

Fonografemisk koding betyr at eleven blir veiledet i forhold til å uttale ordene nøye i overensstemmelse med stavemåte i ikke-lydrette ord.

Staveuttale av ord med ikke-lydrett stavemåte vil hjelpe elevene til å få nøyaktig kunnskap om bokstavenes rekkefølge i de ikke-lydrette ordene.

Ordet «kriqsskip» leses som k-r-i-g-s-s-k-i-p og er i strid med den normale uttalen av ordet som er/kriksskip/. Staveuttale av ord med ikke-lydrett-stavemåte vil hjelpe eleven med å få kunnskap om bokstavenes rekkefølge i de ikke-lydrette ordene. Når disse strategiene er på plass kan en gå videre med:

Regelstaving

Regelstaving er en strategi som kan læres etter at eleven har lært stavemåten til flere ord med ikke-lydrett stavemåte gjennom fonografemisk koding.

Eleven bør få opplæring i stavereregler som baserer seg på det fonologiske prinsipp. Eks. på regel: Etter kort vokal får en dobbel konsonant.

Et prinsipp i norsk er at rotmorfemet på norsk alltid har staveprioritet selv om lydene forandrer seg ved ordbøyning. Eks: Ordet «lavt» hvor bøyningen av ordet gjør at uttalen går fra /v/ til /f/.

Staving på bakgrunn av morfemkunnskap krever god og dyp innsikt i regelmessigheter i skriftspråket, og vil i de fleste tilfeller være vanskelig for elever som sliter med lesing og skriving.

Proessorientert skriving.

Proessorientert skriving er helhetsorientert og tar utgangspunkt at skriving ikke er en lineær virksomhet, men at utformingen av gode tekster vokser fram gjennom egne omskrivninger og forbedringer.

Eleven må få innsikt i at en tekst skapes gjennom stadig endring av teksten. I dette arbeidet gir arbeid på PC store muligheter for å endre teksten underveis.

Elever som sliter med lesing og skriving vil ofte utvikle lite hensiktsmessige skrivestrategier, og vil antagelig dra nytte av at klassen tidlig kommer i gang med proessorientert skriving.

Proessorientert er en skapende virksomhet som jobbes fram gjennom fire deler eller faser (Dysthe 1999)

Fase 1: Førskriving

Fase 2: Utkast

Fase 3. Revidering

Fase 4: Tekstskriving

Fase 5: Evaluering

Førskriving

Det første stadiet innebærer at lærer hjelper eleven til å reflektere over hva han skal skrive. En kan bruke idemyldring, notere stikkord under lesing, bruke «Post.it lapper», tankekart og assosiasjoner over tema.

Utkast:

Eleven benytter notatene fra førskrivingsom et grunnlag for utarbeidelse av utkast.

Revidering:

Elev og lærer kan fokusere på delene i teksten. I denne fasen arbeide eleven både med overordnede spørsmål (som: Hva er en setning? Hva er en god setning?) og med detaljer (som: tegnsetting).

Tekstskrivning

Revideringen av utkastene danner et utgangspunkt for skriving av selve teksten. Kan skje med støtte/veiledningen fra lærer og som selvstendig skrivearbeid.

Evaluering

Evalueringen av teksten bør skje kontinuerlig i skriveprosessen.

Eleven bør da vurdere sitt eget skriftlige arbeid sammen med en kompetent voksen (lærer eller forelder).

I denne fasen av skriveprosessen bør en også fokusere på problemområder innen rettskriving.

Det er viktig at læreren hjelper eleven med å avgrense læringsoppgavene slik at hun kun fokuserer på ett problemområde om gangen. Eleven bør benytte fonografemisk koding for å bygge opp en kunnskapsbasis for hvordan ikke-lydretteord skrives.

Når eleven kan skrive en del ikke-lydrette ord korrekt, kan tiden være inne for å rette oppmerksomheten mot ulike stavereregler. Det er da best å jobbe med en staverregel om gangen. For mange kan det ta tid, ofte flere år, før de behersker lydrett staving fullkomment og kan ta i bruk ikke-lydrett staving, selv med kompetent og intensiv oppfølging.